Dr. Lontai Lajos

Dr. Földes Ferenc
ferencfoldes@freemail.hu

A HONVÉDELMI MINSZTÉRIUM KÖZGAZDASÁGI ÉS PÉNZÜGYI HIVATAL VALAMINT JOGELŐDJEINEK TÖRTÉNETE

I. rész

Absztrakt

A hadsereg új típusú anyagi-pénzügyi szolgálata kiépítésének előkészítése 1948-ban kezdődött meg. 1950 őszén a Pénzügyi Csoportfőnökség közvetlenül a honvédelmi miniszter alárendeltségébe került. 1950. augusztus 1-jével létrehozták a Honvédelmi Minisztériumban a Vezérkarnál, a fegyvernemi parancsnokságoknál, a hadtáp csoportfőnökségeken és a Politikai Főcsoportfőnökségnél a pénzügyi osztályokat. Egy év múltán a hadtestparancsnokságok szervezete is kiegészült pénzügyi alosztállyal. Ezzel teljessé vált a pénzügyi középirányítás szervezete. 1956-ban létrehozták a honvédelmi miniszter anyagi helyettese tisztséget. Neki rendelték alá a Hadtápfőnökséget, a Beruházási Csoportfőnökséget és a Pénzügyi Csoportfőnökséget. Befejeződött a HM főcsoportfőnökségek, fegyvernemi parancsnokságok pénzügyi szervezetének több év óta tartó egységesítése. Az 1957 őszétől 1967 végéig tartó évtized a Pénzügyi Csoportfőnökséghez – 1963-tól Pénzügyi Főnökséghez – tartozó szakterületeken folytatott tevékenység megerősödésének és a jelentős új feladatok végzésére való alkalmasság kialakulásának időszaka volt.

Kulcsszavak: *pénzügyi szolgálat, Pénzügyi Csoportfőnökség, Pénzügyi Főnökség*

I. A hadsereg pénzellátási és pénzügyi vezetési rendszere a Honvédelmi Minisztérium (HM) Pénzügyi Csoportfőnökségének megalakulásáig (1945-től 1949-ig)

1. Általános helyzet

1945-től 1949-ig a hadsereg pénzellátása lényegében a Magyar Királyi Honvédségtől átvett anyagi szolgálat működési rendszerében valósult meg.

Ebben az időszakban még nem voltak meg, illetőleg csak az időszak végére alakultak ki a feltételei egy új, a kor színvonalán álló hadsereg, s benne az ennek megfelelő ellátó rendszer felépítése kezdetének. Ennek legfőbb okai: a háborús pusztulás és veszteségek, az ország újjáépítésének óriási terhei és ezek miatt a hadseregre fordítható eszközök szűkössége; különösen a békeszerződés érvénybe lépéséig a

haderő korlátozása; a személyi feltételek hiánya; az állami szervekre vonatkozó, így a hadseregre is érvényes gazdálkodási-, számviteli előírások változatlansága, stb.

A helyzet jellemzésére elegendő néhány korabeli adat: az 1947. szeptember 15-ével érvénybe lépett, a második világháborút lezáró párizsi békeszerződés 70 000 fős haderő felállítását engedélyezte. Ugyanakkor a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak 1947. április 15-én tett jelentés szerint – az ezt megelőzően végrehajtott több tízezres létszámcsökkentés következtében – a hadsereg létszáma csupán 14219 fő volt (12290 katonai és 1929 polgári személy). A katona-állomány több mint fele, 6208 fő és 123 polgári alkalmazott a Határőrség állományába tartozott, mivel ebben az időben a hadsereg feladatát a határőrizet képezte.

2. A Gazdászatközigazgatási Szolgálat feladata és felépítése

Az 1945 előtt alkalmazott és még 1949-ben is létező pénz- és anyagellátási rendszer a Gazdászatközigazgatási Szolgálat szervezeti rendszerében a Honvédelmi Minisztérium által kiadott „Gazdászatközigazgatási Segédlet"-ben szereplő „Szervi Határozványok" szerint működik.

2.1.) A Gazdászatközigazgatási Szolgálat általános feladata a fegyveres erő szervezéséhez, fenntartásához és működéséhez szükséges pénz, anyag, elhelyezés és egyéb szolgáltatások biztosítása, az állami ingó és ingatlan vagyon, termelő eszközök, harceszközök és felszerelési cikkek, valamint fogyasztási javak kezelése, gondozása, karbantartása, kiadása, rendeltetésszerű és gazdaságos használatának, illetőleg felhasználásának biztosítása, elszámolása és a honvédigazgatás anyagi érdekeinek megóvása.

2.2.) A Gazdászatközigazgatási végrehajtó szolgálat ellátása elsősorban a gazdasági hivatalok (GH-k) feladata. Közreműködnek azonban e szolgálatban a parancsnokok és szakközegeik, továbbá a honvédségnek mindazok a tagjai, akik kincstári pénzt, ingatlant, ingóságot, anyagot, felszerelést vagy szolgáltatást kezelnek, ilyenek felett bármilyen módon és mértékben rendelkeznek.

2.3.) A gazdászati tiszti és tiszthelyettesi kar hivatása: a gazdászatközigazgatási végrehajtó szolgálat ellátása a vonatkozó szakutasítások és rendeletek szerint. A gazdászatközigazgatási szolgálatot ellenőrzi:

- a számadótest parancsnok,
- a csapat (intézet, stb.) parancsnok,
- az (alsó) fokú gazdászatközigazgatási hatóság (kerület-, hadtest- és seregtest hadbiztosság, a Határőrség, valamint a HM közvetlen szervek hadbiztossága) és
- a (felső) fokú gazdászatközigazgatási hatóság (HM).

Az anyagi (gazdászatközigazgatási) szolgálathoz sajátos módon kapcsolódik a Számvevőség szervezete és munkája. A HM Számvevőség vezetője minden tekintetben a honvédelmi miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozik. Az egyéb számvevőségi szervek a számfejtési, könyvelési és szigorlati szolgálat (tehát mind az előzetes, mind az utólagos számviteli ellenőrzés tekintetében) a Honvéd Számvevőség főnökének, a közigazgatási segédszolgálat tekintetében pedig az elöljáró gazdászatközigazgatási hatóságnak vannak alárendelve. A közigazgatási segédszolgálat jelenti:

- az engedélyezett hitelkeretek nyilvántartását;
- a közigazgatási számfejtést (a közigazgatási hatóság utalványozását megelőző számvevőségi érvényesítést);
- a gazdászatközigazgatás céljára szükséges nyilvántartások vezetését;
- a gazdászatközigazgatás számára szükséges számítások, kimutatások stb. szerkesztését;
- a gazdászatközigazgatáshoz szükséges szakvélemények és felvilágosítások megadását;
- a gazdászatközigazgatás által kiadott oly természetű intézkedések feljegyzését, amelyek elszámolásokra és ellenőrzésre vonatkoznak;
- a közétkeztetési pénzek, váltságdíjak stb. kiszámítását, illetőleg ezek felülvizsgálását.

2.4. Az anyagi szolgálat szervezete 1949-ig a következő volt:

2.4.1. Felső szinten a HM szervezetében közvetlenül a honvédelmi miniszter alárendeltségében:

Anyagi Főcsoportfőnökség, amely három alcsoportfőnökségből áll: Felszerelési alcsoport (fegyver, lőszer, jármű, *üzemanyag* stb.), Gazdászatközigazgatási I. alcsoport (élelem, ruházat, jóléti ügyek), Gazdászatközigazgatási II. alcsoport (HM tárca költségvetési, illetmény, nyugdíj, építés-beruházási és elhelyezési ügyek).

Számvevőség (a HM tárca költségvetésének teljes részletességű nyilvántartása, a felhasználás számvitele, az éves zárszámadás elkészítése, a Honvédség éves vagyonleltárának megszerkesztése).

Az anyagi főcsoportfőnök a miniszter állandó felhatalmazása alapján a HM-en belüli legmagasabb anyagi elöljáró. Intézkedési joga van anyagi kérdésekben a Katonai Főcsoportfőnökség szervezetébe tartozó híradó-, műszaki-, gépkocsi- és vonatosztályok, továbbá a miniszternek alárendelt orvosi osztályok irányába is.

A HONVÉDELMI MINISZTÉRIUM LÉTSZÁMA (1945. NOVEMBER 15.)[1]

1. sz. táblázat

	Tiszt	Tiszt-helyettes	Tisztes	Katona összesen	Kinevezett polgári/polgári alk.	Polgári alkalmazott Összesen	Személyi állomány összesen
Miniszter és törzse	4			4	5	5	9
Elnökség	23	7	2	32	42+1*/8	50	83
Katonai politikai osztály	40	43		83	14/155	169	252
Katonai Csoportfőnökség	29	7	2	38	28/4	32	70
Személyügyi osztály	13	9	1	23	9/4	13	36
Nevelési és kiképzési osztály	7	2		9	3	3	12
Anyagi főcsoportfőnök törzse	2			2	2	2	4
Felszerelési csoportfőnökség	330	16	9	55	14/1	15	70
Gazdászat közig. csoportfőnökség	31	10	1	42	23/6	29	71
Ipari felszám. osztály	8	4		12	6	6	18
Számvevőség	19	4	2	25	7/2	9	34
Igazságügyi osztály	8	1		9	5	5	14
Jogi csoportfőnökség					58	58	58
Honvédelmi Minisztérium összesen	215	103	17	335	219+1/180	400	735

* = lelkész

[1] *Az 1945. október 30-án kiadott és november 15-ével életbe lépett szervezés szerinti létszám.*

A HM ANYAGI SZERVEINEK TAGOLÓDÁSA ÉS IRÁNYÍTÁSI RENDJE 1947. XII. HÓ ÉS 1949. VIII. HÓ KÖZÖTT[2]

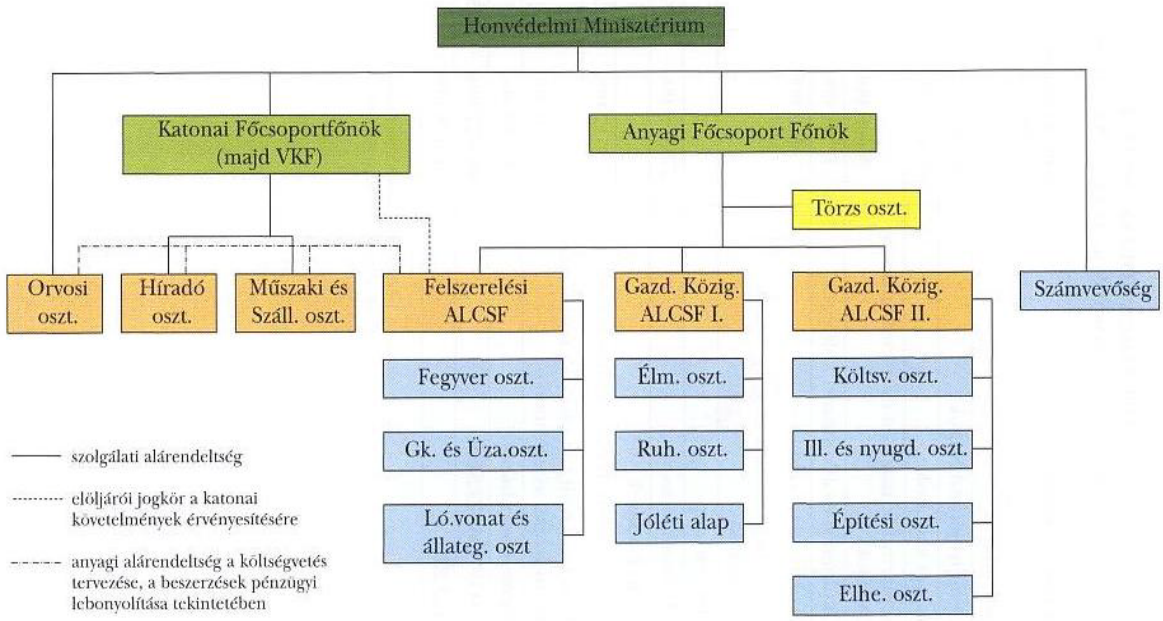

2.4.2. Középirányító szinten (a Határőrség Főparancsnokságnál, hadosztálynál, kerületi parancsnokságnál)

2.4.2.1. a parancsnok alárendeltségében:

- hadbiztos osztály (pénzellátás, élelmezési-, ruházati-, személyi felszerelési ügyek, a közvetlen hadtápintézetek vezetése),

- számvevőségi alosztály (feladata értelemszerűen azonos a HM Számvevőségnél, illetőleg a számvevőségi feladatokról az előzőekben leírtakkal),

- építési és elhelyezési alosztály, csak a kerületi parancsnokságoknál (kisebb építkezések ügyei, körzetük összes laktanyái és egyéb objektumai üzemeltetésének közvetlen irányítása).

2.4.2.2. a vezérkar főnök (törzsparancsnok) alárendeltségében:

- felszerelési anyagi osztály (fegyver, lőszer, híradó- műszaki anyag, gépjármű-, és fogatolt jármű, stb. ügyek) működik.

A középirányító szerven belül a legmagasabb anyagi elöljáró vezető hadbiztos minőségben: a hadbiztos osztályvezető.

[2] Forrás: 42.860/eln.szerv. - 1945

2.4.3. Végrehajtói szinten csapatoknál és intézeteknél, szerveknél a parancsnok közvetlen alárendeltségébe tartozó Gazdasági Hivatal (GH) végzi a teljes körű pénz- és anyagellátást (kivéve a fegyvernemi anyagokat). A GH főnök kezeli a pénztárt, irányítja a csapat hadtáp-szerveit (konyha, raktárak, hadbiztos javító műhely, patkolókovács stb.) a neki alárendelt gazdászati és számvivő tiszthelyettesek bevonásával.

A csapatoknál a gazdálkodási és számadási alapegység a zászlóalj (osztály), tekintet nélkül arra, hogy ezred kötelékbe tartozik-e, vagy sem. Lövész ezrednél például három zászlóalj GH és egy ezred törzs GH működik.

3. A Honvédelmi Minisztérium anyagi szerveinek szerepe a tervezésben és a gazdálkodás vitelében

A HM szintjén az anyagi és pénzügyi tervezés egyszintű volt. Ezt a tevékenységet mellérendelt viszonyban lévő osztályok végezték. Munkájukat a közös elöljáró hangolta össze. Az eszköz- és anyagkészletekkel való gazdálkodás, azaz a készletek elosztásának, felhasználásának szabályozása elkülönülten történt az illetékes szakosztályok által. Így az anyaggazdálkodás sokágú, míg a „pénzoldal”, a költségvetés tervezése és a pénz mozgása – egyágú volt. A HM tárca teljes költségvetése a költségvetési osztály kezében összpontosult. A csapatok, intézetek stb. pénzellátása is egycsatornás volt.

Bármely pénzben felmerülő pénzszükségletre a költségvetési osztály által kiutalt ellátmány nyújtott fedezetet. A helyi beszerzéssel kielégítendő fenntartási, dologi szükséglet pénzfedezete természetesen az illetékes szakosztály költségvetési előirányzatát terhelte, ennélfogva a csapatok, intézetek stb. „hitelkeretei"-nek (későbbiekben előirányzat-kereteinek) szabályozása is velük egyetértésben történt.

A HM TÁRCA KÖLTSÉGVETÉSE A 1947. ÉVI XIV. TÖRVÉNYBEN ÉS AZ 1948. ÉVI XIX. TÖRVÉNYBEN MEGHATÁROZOTTAK ALAPJÁN[3]

Kiadások, bevételek címei	1946/47 kv. év forintban	1947/48. kv. év forintban
Rendes kiadások		
1. Személyi járandóságok	38 487 000	67 535 000
2. Dologi kiadások	28 412 000	44 170 000
3. Gépjármű fenntartási és üzemben-tartási kiadások	3 800 000	5 300 000
4. Kiküldetési és átköltözési költségek	1 100 000	1 910 000
5. Gazdálkodási kiadások	310 000	260 000
Honvédségi üdülők és gyógyházak fenntartása	---	1 000 000
Rendelkezési alap	---	60 000
Rendes kiadások összesen	*72 109 000*	*120 235 000*
Rendkívüli kiadások		
Ruházat és egyéb felszerelés beszerzése	2 517 000	23 300 000
Hadrenden kívüli két zászlóalj fenntartása (építő műszaki, aknakutató)	5 816 000	7 000 000
Magasépítési beruházás	**1 380 000**	**---**
KIADÁSOK ÖSSZESEN	**88 822 000**	**150 535 000**
BEVÉTELEK	**1 018 000**	**1 298 000**

4. A csapatok, intézetek stb. pénz- és anyagellátási, elszámolási rendszere

A rendszer centralizált, időben elaprózott volt. A pénzellátmányt havonta igénylik, és havonta kötelesek az elöljáró középirányító szervhez felterjeszteni a pénzellátmány, továbbá a helyileg beszerzett, vagy a honvédségi raktáraktól felvételezett élelem, takarmány és anyagjárandósági cikkek felhasználásáról vezetett tételes elszámolásokat, a vonatkozó okmányokkal (fizetési jegyzékek, számlák, raktári készletbizonylatok, napi állományi létszám kimutatások stb.) együtt. A beérkező havi számadásokat az elöljáró szerv számvevősége tételesen felülvizsgálja (hivatali asztala mellett) és a kifogásolt tételekről „szigorlati lelet"-et küld a végrehajtó szervnek, amely köteles azt érdemben végrehajtani, s erről írásban jelentést tenni. A helyszíni ellenőrzés egyetlen formája „a gazdászatközigazgatási szemle", amelyet az elöljáró szerv vezető beosztású személyei végeznek. Ez azonban a pénztárrovancsoláson kívül csak beszámoltatás jellegű. Az egykori okmányokból arra lehet következtetni, hogy évente a csapatok, intézetek stb. mintegy negyedénél tartottak ilyen szemléket.

[3] Megjegyzés: A költségvetési év a tárgyév július hó 1-én kezdődik és a következő év június 30-ig tart. Kivétel azonban az 1946/47. költségvetési év, amely 1946. augusztus 1-én, a stabilizációval kezdődött. Ennél fogva az éves költségvetés 11 havi előirányzatot tartalmaz.

II. Az Anyagi és Pénzügyi Szolgálat új rendszere, a HM Pénzügyi Csoportfőnökség megalakulása és önállóvá válása (1949-től 1950-ig)

1. Előzmények és elvi alapok

A hadsereg új típusú anyagi-pénzügyi szolgálata kiépítésének előkészítése már 1948-ban megkezdődött és az 1949. év során jelentősen felgyorsult. A régi rendszer felszámolását két alapvető tényező siettette. Egyrészt a hadsereg, a csapatok szervezeti felépítésében az akkori harcászati-hadműveleti követelmények érvényesítése megkívánta, hogy az elválaszthatatlan részüket képező anyagi szolgálat is e követelményeknek megfelelően épüljön fel. Másrészt az állami szervek új gazdálkodási, számviteli és ellenőrzési rendjét 1950. január 1-től a megváltozott államszervezethez (Elnöki Tanács, minisztériumok, tanácsok) igazították. Az új szabályokat értelemszerűen a hadseregben is alkalmazni kellett. A változásokat hozó 1950. évi 2. sz. tvr. előírta:

1.1. a szakfeladatok végzésének kettéválasztását (a szakosztályok tevékenységét a költségvetési hitelek kezelésétől); a minisztériumokban – a miniszter alárendeltségében – költségvetési-pénzügyi osztály létrehozását, amely a tárca költségvetési hiteleit kezeli, szervezi a költségvetési hitelekkel való gazdálkodást, ellenjegyzi a szakosztályok által kezdeményezett beszerzések megrendeléseit, aláírja a kötelezettségvállalásokat; utalványozza az átutalásokat és kifizetéseket; a költségvetési hitelekről, felhasználásokról, a pénzforgalomról, a tárca álló- és fogyóeszközeiről folyamatosan vezeti a – vonatkozó előírások szerinti – számvitelt, elkészíti és előterjeszti a költségvetési gazdálkodásról, a vagyoni helyzetről mindenkor esedékes beszámoló jelentéseket.

1.2. a költségvetési hitelekkel való gazdálkodás és a számviteli rend ellenőrzésére a minisztériumokban – miniszteri alárendeltségben – ellenőrzési osztály szervezését.

Az 1.1. pontban írt követelmény mindenekelőtt a fegyvernemi- és hadtáp szolgálati ágak kiépítésére, míg a 1.2. pontban foglalt előírások a pénzügyi szolgálat létrehozására gyakoroltak döntő hatást.

Az előzőekben meghatározott elvi alapokon a Néphadsereg anyagi szolgálata három fő ágazatban épült ki:

első a hadtápszolgálat, amely a hadtápba sorolt szolgálati ágakat foglalja egységes rendszerbe a hadtápparancsnok vezetése alatt;

második a pénzügyi szolgálat, a hadtápparancsnok irányítása alatt;

harmadik a fegyvernemi anyagi szolgálatok, minden egyes fegyvernemnél, a saját fegyvernemi parancsnoka irányításával.

2. A hadsereg új típusú anyagi szolgálata rendszerének kiépítése, a pénzügyi szolgálat megalakítása

Az új típusú anyagi szolgálat szervezetét több lépcsőben hozták létre:

2.1. 1949 februárjában megalakult a HM-ben a Honvéd Vezérkari Főnökség, ezen belül az Anyagtervezési Csoportfőnökség.

2.2. 1949 szeptemberében megalakították:

- a fegyvernemi parancsnokságokat, szervezetükben anyagi osztályokkal,

- a Hadtápszolgálat Főnökséget, benne a hadtápszolgálat főnök alárendeltségében a Pénzügyi Csoportfőnökséget.

Ezzel egy időben felszámolták a HM Anyagi Főcsoportfőnökséget és a HM Számvevőséget.

2.3. 1949 novemberében, a nagyszámú új alakulat megalakulásával egyidejűleg e szervezetek részeként kiépülnek: ezredtől (ö. zászlóaljtól, ö. osztálytól) felfelé hadtestig a fegyvernemi parancsnokok és anyagi szerveik, továbbá a hadtápparancsnok alárendeltségében a hadtápszolgálati ágak (élelmezés, ruházat és vonatanyag, elhelyezés, gépjármű és üzemanyag), valamint a pénzügyi szolgálat szervezete. (Ekkor szűnt meg véglegesen a hadbiztos osztályok és számvevőségi alosztályok, valamint a gazdasági hivatalok /GH-k/ rendszere.)

3. A HM felsőszintű tervező, irányító anyagi szervei, a közöttük fennálló munkamegosztás és együttműködés alapjainak lerakása

A Honvédelmi Minisztériumnak az egész hadseregre kiterjedő anyagi-pénzügyi felsőszintű tervező, szabályozó és irányító szervezeti rendszerét, a szervezetek feladatkörét, a közöttük lévő munkamegosztás és együttműködés alapjait 1949/1950-ben rakták le. Ennek fő elvei – különféle módosulásoktól eltekintve – lényegében 1990. elejéig éltek.

A hadsereget – állami vonalon – a kormány irányítja a honvédelmi miniszter útján, aki békében egyúttal annak főparancsnoka is. Ennél fogva minden katonai szerv neki van alárendelve, így a vezérkar is a honvédelmi miniszter legfontosabb munkaszerve a hadsereg szervezésében, felkészítésében és mindennapi tevékenysége irányításában. A vezérkar szervezetét és feladatkörét oly módon alakították ki, hogy képes legyen minden vonatkozásában a tipikus vezérkari feladatokon (hadműveleti tervezés, felderítés, híradás, rejtett vezetés, szervezés, mozgósítás) kívül, a hadsereg felszerelésének, fenntartásának anyagi (dologi) szükségletei, s az ezek forrását jelentő pénzszükséglet (tárca költségvetés) megtervezésére is, továbbá képes legyen hatékonyan közreműködni a HM összes többi szervei irányításában.

A Honvédelmi Minisztériumban az anyagi és pénzszükségletek kétszintű tervezési rendszere alakult ki:

A stratégiai tervező szerv a Vezérkar Anyagtervezési Csoportfőnökség, amelynek feladatköre kiterjed a hadsereg teljes eszköz és pénzszükségletének megtervezésére és elosztására a HM fegyvernemi parancsnokságok és a szolgálati ágak csoportfőnökségei között. Szervezete (funkcionális osztályai) és személyi állományának összetétele, továbbá a HM-en belüli együttműködési és a külső – gazdaságigazgatási – vezető szervekkel való információs kapcsolatai oly módon vannak kialakítva, hogy a szükségletek fő fajtái és fő arányai szerint, önállóan és megbízható pontossággal ötéves távlatokban (éves bontásban) képes legyen megtervezni a hadsereg teljes anyagi- (dologi) és pénzszükségletét.

Az operatív szintű anyagi tervező, szabályozó, irányító szervek: a HM fegyvernemi parancsnokságai (technikai, anyagi osztályai), továbbá a hadtáp szolgálati ágak HM csoportfőnökségei. Alapvető feladatuk a hadsereg csapatai, intézetei, szervei anyagi szükségletének természetbeni biztosítása a szakágazatuk szervei útján.

Az operatív szintű pénzügyi tervező, szabályozó, irányító szerv a HM Pénzügyi Csoportfőnökség. Alapvető feladatai a HM anyagi szervek és a hadsereg csapatai, intézetei, szervei pénzellátásának biztosítása, a személyi állomány pénzbeni járandóságainak megállapítása és folyósításáról való gondoskodás, valamint pénzügyi-gazdasági ellenőrzés.

4. A Néphadsereg pénzügyi szolgálatának felépítése a megalakulásakor (1949-től 1950-ig).

A Néphadsereg pénzügyi szolgálatának szervezete három lépcsőben, szakaszosan épült ki:

4.1. 1949. szeptember 01-jével megalakultak:
- a Honvédelmi Minisztérium szerveként – a hadtápszolgálat főnök alárendeltségében - a Pénzügyi Csoportfőnökség, mint a pénzügyi szolgálat felső irányító szerve,
- a HM szerveket ellátó (gazdasági és adminisztrációs) osztályok szervezetében a végrehajtó pénzügyi alosztályok.

4.2. 1949. november 01-jével megalakultak:
- a középirányító pénzügyi osztályok, alosztályok a hadosztály – és dandár – parancsnokságok szervezetében,
- a végrehajtó pénzügyi szolgálat az ezredeknél, önálló zászlóaljaknál (önálló osztályoknál), intézeteknél, szerveknél.

4.3. 1950. augusztus 1-jével megalakultak a középirányító pénzügyi osztályok és alosztályok a Honvédelmi Minisztériumban, a Vezérkarnál, a fegyvernemi parancsnokságoknál, a Hadtápszolgálat csoportfőnökségeinél és a Politikai Csoportfőnökségnél.

Ezzel befejeződött a – korszak szervezés-elméleti követelményeinek megfelelő modern, önálló, a jelenleg is működő pénzügyi és számviteli szervezet jogelődjének tekinthető – pénzügyi szolgálat létrehozásának teljes folyamata.

Az 1949. második felében frissen alakult pénzügyi szolgálat magán viselte létrejötte körülményeinek ellentmondásos jegyeit, szervezeti felépítésében, szolgálati alárendeltségi viszonyaiban, személyi állománya összetételében, a pénzügyi tervezés, a

gazdálkodás vezetése megvalósításának módjában egyaránt. A régi – megszűnő – és a kiépülő új viszonyok egyidejűleg egymásra hatásukban voltak jelen.

4.4. A pénzügyi szolgálat életében az 1949. szeptember és 1950. augusztus közötti időszak átmeneti állapot. Ideiglenessége mellett azonban egyúttal a szolgálat kialakulásának időszaka is. E kor legfontosabb vonásai a következők:

Kialakulatlan még a pénzügyi szolgálat – és különösen a Pénzügyi Csoportfőnökség – hosszabb távon érvényes feladatköre. Ez összefügg azzal, hogy a hadseregen belüli viszonyok is átalakulóban vannak ebben az időben, másfelől a régit felváltó gazdálkodási rend, a jövedelemelosztási viszonyok kiformálása, a működési rend kimunkálása is ebben az időben történik. Ezeknek az érvényesítésére a hadsereg anyagi-pénzügyi gazdálkodásában bizonyos fáziseltolódással van csak lehetőség.

Miközben a pénzügyi szolgálat az anyagi szolgálaton belül az egyik fő ágazat, minden szervezeti szinten (HM-ben, csapatoknál, intézeteknél stb.) a hadtáp szervezetébe épül be, s a hadtápparancsnoknak van alárendelve. A hadtáp szervezeti és vezetési rendje folytán azonban nemcsak a hadtápparancsnok illetékes, hanem a hadtápnak más szolgálati személyei is (hadosztálynál a htp.terv.szerv. osztályvezető, ezrednél. a htp. irodavezető is). Ennek következtében a pénzügyek irányítása, a személyi állomány ügyeiben hozandó döntések előkészítése távol esik az alakulat parancsnokoktól.

A hadtápszolgálat és a pénzügyi szolgálat létrejöttekkor „osztozkodnak" a megszűnő közös elől, a gazdászatközigazgatás katonai szakemberállományán. A legkiválóbbakat érthetően a hadtápszolgálat számára tartják meg, bár sok értékes szakember került a pénzügyi szolgálatba is.

A csapatok, intézetek pénzellátása terén a továbbiakban is fennmarad a havi ellátmány kiutalási rend, azzal az eltéréssel azonban, hogy a végrehajtó pénzügyi szolgálatnak kell pénzügyi tervet készítenie, de felterjesztenie nem kell. Az alárendelt alakulatok havi pénzellátmányát a középirányító pénzügyi osztály a birtokában lévő összes (kivételesen az alárendelttől bekért) adat alapján maga állapítja meg. Megszűnik a kiutalt ellátmány felhasználásáról a számadások felterjesztésének kötelezettsége. Az elöljáró pénzügyi szerv havonta a helyszínre, minden egyes alakulathoz kirendelt szakközege a vonatkozó nyilvántartások és okmányok tételes átvizsgálása útján ellenőrzi a pénzfelhasználás szabályosságát. Ez alkalommal – az állami költségvetési rovatrendnek megfelelő kigyűjtésben – feljegyzi, s magával viszi a pénzfelhasználási adatokat, mert a középirányító szervnek szabályos elszámolást kell felterjesztenie a HM Pénzügyi Csoportfőnökségre. (Ez a vezetési módszer a háborús pénzellátási és elszámolási rendszernek felel meg.)

A pénzügyi szolgálat vezetése az időszerű írásos szakmai rendelkezések kibocsátása és a pénzügyi vezető állomány alkalomszerű szakmai összevonásokon történő eligazítása útján történik.

4.5. A HM Pénzügyi Csoportfőnökség feladatkörének, szervezetének és személyi állományának ezidőbeni alakulása az ágazati irányító tevékenységével összefüggésben a következőkkel jellemezhető:

1949. őszétől a Pénzügyi Csoportfőnökség a HM egyedüli pénzügyi irányító szerve – minthogy a HM fegyvernemi parancsnokságok és a HM hadtáp csoportfőnökségek pénzügyi osztályait még nem hozták létre – huzamos időn át középirányítói feladatok ellátására is rákényszerült. Ez jelentős mértékben elvonta ágazati irányítói feladatai kimunkálásától.

A Pénzügyi Csoportfőnökség elesett attól a lehetőségtől, hogy a HM fegyvernemi parancsnokságok, hadtáp csoportfőnökségek költségvetési hitelgazdálkodásával, továbbá a központi beszerzések pénzügyi lebonyolításával kapcsolatos, addig teljesen centralizált feladatok végzését velük megossza, és így nagyobb figyelmet és erőket fordíthasson ágazati irányítói feladata végzésére.

Ebben az időben a Pénzügyi Csoportfőnökség osztályai végzik a HM szervek beszerzéseivel kapcsolatban – korábban a költségvetési osztály és a számvevőség által – végzett feladatokat, bizonyos módosulásokkal. (A HM 1950. évi 3,1 milliárd Ft-os költségvetéséből több mint kétmilliárd forint szolgált központi beszerzések céljára, amelynek pénzügyi lebonyolítása nem csekély feladat.)

A Pénzügyi Csoportfőnökség vezetése – és az őt irányító szervek – talán nem a fontosságának megfelelően ítélték meg a jövedelemelosztás rendszerével kapcsolatos feladatokat.

Jelentős szerepet játszhatott a Pénzügyi Csoportfőnökség feladatai pontatlan megítélésében, hogy gyakorlatilag elszigetelődött a legfontosabb partnereitől: A VK Anyagtervezési Csoportfőnökségtől és a Pénzügyminisztériumtól.

A Pénzügyi Csoportfőnökség megalakulását követően a személyi állományt is zömében természetesen a régi Honvédségben szolgált személyek alkották. Az 1949. október és 1950. február között állományba vett néhány tíz fő fiatal gazdászati tiszten felül a pénzügyi szolgálat első alkalommal jelentősebb számban 1950. április 4-én kapott – a hadtáp tiszti iskola féléves tanfolyamán kiképzett – pénzügyi tiszteket. Az ekkor felavatott 134 főből 15-en kerültek a Pénzügyi Csoportfőnökség állományába.

5. A pénzügyi szolgálat önállóvá válásának előzményei

A katonai felső vezetés 1950 őszén hozta meg döntését arról, hogy a pénzügyi szolgálatot „kiveszi” a hadtápszolgálat szervezetéből. Ezt a lépést – a pénzügyi szolgálat szerepének felértékelődése, az anyagi szolgálat egyik fő ágazataként való elvi elismerése mellett – több konkrét tényező is szükségessé tette. Így:

- a szakmai feladatok megvalósításában a gazdaságosság érvényesítésére, s ennek érdekében a pénz és a pénzügyi folyamatok ellenőrző szerepének növelésére az állami életben, az 1950. évi 2. sz. tvr. úgy rendelkezett, hogy a pénzügyi szerveket minden állami szervnél annak vezetője alárendeltségébe kell helyezni. Ennek megvalósítását a HM tekintetében is szorgalmazták;
- a csapatoknál, intézeteknél a parancsnoki vezetési rend is igényelte a változtatást, hogy az alakulatparancsnokok akarata és felelőssége közvetlenebbül érvényesüljön a pénzellátmány felhasználásának mikéntjében, továbbá a személyi állomány járandóságai ügyében hozandó döntéseknél. S hogy első kézből kapjanak tájékoztatást a pénzügyi ellenőrzések által feltárt helyzetről, szabhassanak feladatot bármely anyagi ágazat számára.

III. Az önállóvá vált Pénzügyi Szolgálat tartós kiformálódása (1950-től 1956-ig)

1. A HM Pénzügyi Csoportfőnökség önállósulása

1950 őszén a Pénzügyi Csoportfőnökség közvetlenül a honvédelmi miniszter alárendeltségébe került és az alábbi struktúrában működött.

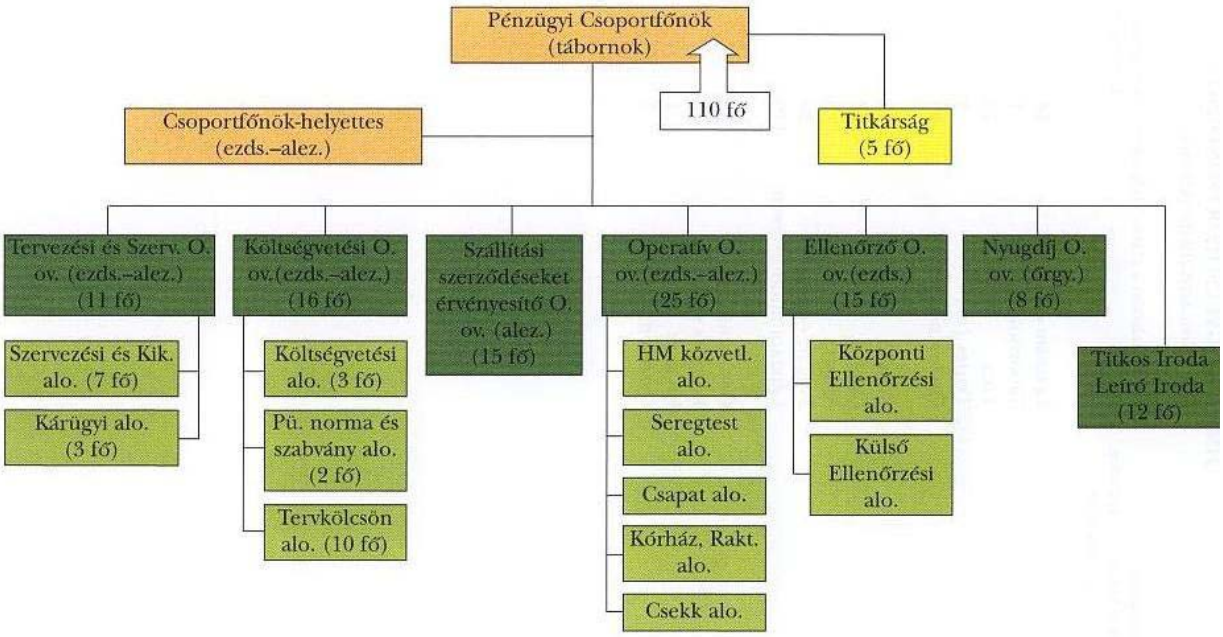

A miniszter irányítási jogkörét megosztva a Pénzügyi Csoportfőnökség felügyeletét 1951 februárjában a miniszter első helyettesére bízta.

A HM PÉNZÜGYI CSOPORTFŐNÖKSÉG BÉKE ÁLLOMÁNYTÁBLÁJA (KIVONAT)[4]

Létszám összegzés	fő
Tábornok	1
Tiszt	76
Tisztes (tts)	3
Összesen katona	**80**
Előadó	19
Gépíró	8
Altiszt	3
Polgári összesen	**30**
Létszám mindösszesen	**110**
Gépjármű	
Közepes szgk.	2
Kis szgk.	1
Szgk. összesen:	**3**

1950. augusztus 1-jével létrehozták és parancsnoki alárendeltségbe helyezték a Honvédelmi Minisztériumban a Vezérkarnál, a fegyvernemi parancsnokságoknál, a hadtáp csoportfőnökségeken és a Politikai Főcsoportfőnökségnél a pénzügyi osztályokat (alosztályokat), mint középirányító szerveket. Ezek hatáskörébe került a főnökségüknek alárendelt közvetlen alakulatok pénzügyi irányítása.

A végrehajtó pénzügyi szervek is közvetlen parancsnoki alárendeltségbe kerültek, a HM-ben 1950. augusztus 1-től, a többiek november 1-től.

Egyetlen lépés maradt még hátra, amelynek megtételére egy év múltán került sor, mégpedig az, hogy a hadtestparancsnokságok szervezete is kiegészült pénzügyi alosztállyal, a hadtestparancsnokság pénzügyi kiszolgálására és a hadtest közvetlen alakulatok irányítására. (A hadtestparancsnokság ezidáig pénzügyileg utalva volt valamelyik hadosztály-parancsnokság pénzügyi osztályához.)

Ezzel vált teljessé a pénzügyi középirányítás szervezete, ami a Pénzügyi Csoportfőnökség munkájában is döntő változást hozott.

2. A HM Pénzügyi Csoportfőnökség Szervi Határozványa és feladatai

A pénzügyi szolgálat egészének feladatköre – az alapokat tekintve – 1950-1956-ban formálódott ki. Ebben a Pénzügyi Csoportfőnökségnek a honvédelmi miniszter által 1950 őszén jóváhagyott szervi határozványa képezte a kiindulás alapját, mivel a benne foglaltak – áttételesen – az egész szolgálat tevékenységére meghatározó erővel bírtak.

A szervi határozványban meghatározott feladatok – a lényegre összpontosítva – a következők voltak:

[4] Forrás: Melléklet a 01000/HVK szerv.o. 1950. számhoz 1950.07.11-én. Érvénybe lépett: 1950.08.01-én.

- a pénzügyi szolgálat megszervezése, irányítása, a szakember-utánpótlás, azok kiképzésének megszervezése;

- a HM tárca költségvetésének összeállítása, az éves költségvetés végrehajtásáról a zárszámadás elkészítése, a jóváhagyott tárca előirányzat alapján a „hitelek” elosztása a HM gazdálkodó szervei között;

A NÉPHADSEREG FENNTARTÁSÁNAK FŐBB JELZŐSZÁMAI

	1955. év	**1956. év**	**1957. év**
Nemzeti jövedelem (MFt)	94 292	82 539	107 310
Állami költségvetés (MFt)	35 138	34 634	48 285
HM tárca költségvetése (MFt)	4 313	3 374	1 989
A nemzeti jövedelem %-ában	4,57	4,08	1,85
Az állami költségvetés %-ában	12,3	9,74	4,12

- a tárca pénzszükségletének igénylése a Pénzügyminisztériumtól, gondoskodás a csapatok, intézetek, szervek pénzellátásáról, a pénzügyi normák megállapítása, a pénzfelhasználás és elszámolás rendjének szabályozása, a központi megrendelések kiadványozás előtti felülbírálása, érvényesítése, majd a központi beszerzések kereseti összegeinek (számláinak) utalványozása (kifizetése), a hadiipari árak ellenőrzése;

- meghatározza az illetmények és egyéb járandóságok kiszabatait, kimunkálja a nyugellátás szabályait, megállapítja a nyugállományba helyezettek ellátását és intézkedik folyósításukra;

ILLETMÉNY ÉS BÉRARÁNYOK (ÁGAZATI ÖSSZEVETÉS)

	1956. év	**1957. év**
Nehézipari havi átlagkeresetek (Ft)		
- műszaki alkalmazottak	2 194	2 445
- munkások	1 320	1 602
Néphadseregi havi átlagillet-mények (Ft)		
- tisztek	1 817	2 308
- tiszthelyettesek	1 272	1 520
Átlag illetmények és a nehézipari átlagkeresetek viszonya		
- tisztek / műszakiak	82,8%	94,4%
- tiszthelyettesek / munkások	96,4%	94,9%

- lebonyolítja az államkölcsönjegyzéssel kapcsolatos feladatokat;

- ellátja a HM tárca képviseletét magánjogi (polgári) peres ügyekben;

- a hadsereg minden egyes szervénél évente legalább egy ízben, a helyszínen teljeskörűen ellenőrzi a pénzfelhasználás szabályosságát, s vele összefüggésben az anyagbeszerzések számvitelét.

A szervi határozványban foglaltak és a Pénzügyi Csoportfőnökség tevékenysége több fontos kérdésben nem volt összhangban. Ezen kívül a hadsereg belső szükségleteinek változásai, továbbá újabb állami rendelkezések megjelenése folytán az előírt

feladatok szélesedtek, vagy leépültek, egyesek pedig megszűntek. A megszabott és a ténylegesen végzett feladatok közötti főbb eltérések a következők voltak:

- a HM tárca költségvetésének összeállításáért, a tárca költségvetése jóváhagyott előirányzatainak teljesítéséért, a hitelek rendeltetésszerű felhasználásáért rárótt felelősségért a Pénzügyi Csoportfőnökség nem állhatott helyt. Ez a felelősség valójában a VK Anyagtervezési Csoportfőnökséget, mint a stratégiai anyagi-pénzügyi tervező szervet illette;

- az ipar rohamos növekedése ellenére ezekben az években a honvédelmi szükségletek kielégítése messze elmaradt a tervezettől. Hogy ilyen körülmények között mely szükségleteket, milyen ütemben kell kielégíteni, hogy mely tételeket lehet, illetőleg kell törölni, erre a Honvédelmi Minisztérium részéről csak a Vezérkar adhatott megalapozott ajánlást a legfelső vezetésnek. Ennek kimunkálója a VK Anyagtervezési Csoportfőnökség volt;

- ugyanígy a hadiipari árak ellenőrzése is az Anyagtervezési Csoportfőnökségre hárult, minthogy a hadiipari árhatósági felügyeletet az Országos Tervhivatal látta el, s vele az Anyagtervezési Csoportfőnökségnek volt munkakapcsolata.

3. A szervezeti változások a Pénzügyi Csoportfőnökségen, a minőségi változások főbb területei

3.1. Feladatkör-módosulásokkal összefüggésben a HM Pénzügyi Csoportfőnökség szervezetének főbb változásai 1950. augusztus és 1956. között.

- 1950. szeptember: a Hitelosztály (mint a Pénzügyi Csoportfőnökség HM-en kívüli osztályának) felállítása a hitelakciók bonyolítására, ezek működésének idejére,
- 1950. december: a Nyugdíjosztály megszüntetése (a „maradék" feladat egy fő tiszttel és egy fő tiszthelyettessel beépül a tervezési és szervezési osztályba),
- 1953. január: a szerződéseket elbíráló és érvényesítő osztály felszámolása, feladatainak a fegyvernemi főnökségekhez való átadása miatt,
- 1952-1956. között: az ellenőrző osztály létszámának fokozatos csökkentése (28-ról 8 főre), a pénzügyi ellenőrzési rendszer átalakulásának megfelelően.
- 1955. november: a költségvetési osztályból 1950-ben kivált operatív osztály újból egyesül azzal,
- 1955 végén: jelentősebb létszámú illetmény és munkaügyi osztály szervezése a tervezési és szervezési osztály helyett, az illetmény-feladatok növekedése, valamint a Hadtápfőnökségnek alárendelt HM Munkaügyi és Vállalati Osztály megszüntetése és a polgári alkalmazottakkal kapcsolatos feladatainak a Pénzügyi Csoportfőnökséghez kerülése miatt.

1950. áprilistól 1951. közepéig jelentős számban kerültek a Pénzügyi Csoportfőnökség beosztásaiba és a középirányítói szervekhez pénzügyi osztályvezetőnek a polgári életből a hadseregbe irányított személyek, de a beosztott tisztek túlnyomó része is a Hadtáp Tiszti Iskolára küldött – ott fél vagy egyéves tanfolyam elvégzése után felavatott – fiatal tisztekből került ki. Ez is hozzájárult a Pénzügyi Csoportfőnökség és az általa irányított pénzügyi szolgálat tevékenységében ez időben bekövetkezett minőségi változásokhoz. Ezek elsősorban a pénzellátás, gazdálkodás, a személyi járandóságok biztosítása, a pénzügyi ellenőrzés terén következtek be.

3.2. A pénzügyi állomány továbbképzése terén.

A miniszteri intézkedésekben foglaltaknak megfelelően, magas óraszámban, meghatározott program szerint folyt a pénzügyi tiszti állomány általános katonai és szakmai továbbképzése. A felsőszintű szakmai képzést a Pénzügyi Csoportfőnökség szervezte a csoportfőnökség teljes állománya és a középirányító pénzügyi (al)osztályok vezetői számára. Általában havonta kétnapos kiképzést tartottak. A továbbképzések rendszeres napirendje volt a magasabb szintű rendelkezések és a többséget kitevő – a kialakult szóhasználat szerint pénzügyi csoportfőnöki „rendelet"-ek – valójában csoportfőnöki körlevelek végrehajtásának, vitás kérdéseinek megbeszélése azok kiadása után.

3.3. A pénzügyi szervezetnek és létszámának a feladathoz igazítása terén.

Az előzőekben jelzett intézkedések összhatásaként egységesebbé és hatékonyabbá vált az egész pénzügyi szolgálat munkája. A helyszíni ellenőrzések tapasztalatainak felhasználásával lehetővé vált az egyes pénzügyi szervezetek leterheltségének reális megítélése, s az egyenlőtlen terhelések változatlan létszámon belüli kiegyenlítése. A Pénzügyi Csoportfőnökség ezt a feladatot 1953. első felében végezte el, s kezdeményezte a Vezérkarnál a pénzügyi szervezeteknek és létszámuknak a feladatokhoz való igazítását.

Néhány adat 1953. elejéről:

A Néphadsereg pénzügyi szolgálatának rendszeresített létszáma 1000 főre tehető.

Megoszlásuk szolgálati helyük jellege szerint:

- a csapatok állományában	489	fő
- a tiszti iskoláknál, kiképzési bázisoknál	74	fő
- a többi hátországi szervnél	183	fő
- HM ellátó szakaszoknál	27	fő
- HM pénzügyi (középirányító) osztályoknál	72	fő
- a HM Pénzügyi Csoportfőnökségen	110	fő

Az összlétszámon belül 90 százalék katona (ezen belül 60% tiszt és 40% tiszthelyettes) és 10 százalék polgári alkalmazott. Az 1956. év derekán szolgálatot teljesítő pénzügyi szakállomány az 1950-től kezdődően a hadseregbe került, nagyjából azonos korú, nagy többségében fiatal vezetőkből és beosztottakból állt, mind a Pénzügyi Csoportfőnökségen, mind a középirányító és végrehajtó szerveknél.

IV. A Pénzügyi Csoportfőnökség története (1956. augusztustól 1957. július végéig)

1. Az 1956. augusztus 8. és október 23. közötti időszak

A HM Pénzügyi Csoportfőnökség ebben az időszakban a szokásos tevékenységét végezte a pénzügyi tervezés, szabályozás, ellátás, elszámoltatás és ellenőrzés terén. Ezen kívül további fontos feladatai adódtak abból, hogy:

- a Honvédelmi Minisztérium átszervezése következtében megváltozott a Pénzügyi Csoportfőnökség alárendeltsége;
- felállították a 4. Hadsereg Parancsnokságot, s annak szervezetében pénzügyi osztályt kellett létrehozni;
- az egész hadseregre kiterjedő nagyszabású átszervezés végrehajtását rendelték el.

A HM 1956. augusztus 8-án jóváhagyott átszervezésével a minisztérium létszámának csökkentését, szervezeti tagoltságának szűkítését, az anyagi-pénzügyi tevékenység irányításának koncentrálását hajtották végre. A Pénzügyi Csoportfőnökség összlétszáma nem változott.

Döntő változás a Honvédelmi Minisztérium anyagi-pénzügyi szervei alárendeltségében, hogy létrehozták a honvédelmi miniszter anyagi helyettese tisztséget. Neki rendelték alá a Hadtápfőnökséget, a Beruházási Csoportfőnökséget és a Pénzügyi Csoportfőnökséget. Személyileg ebbe a beosztásba a volt hadtápfőnököt nevezték ki. A Honvédelmi Minisztérium 1956. őszi átszervezése keretében befejeződött a HM főcsoportfőnökségek, fegyvernemi parancsnokságok pénzügyi szervezetének több év óta tartó egységesítése, hatásköri rendezése.

Ennek alapelve: minden főcsoportfőnökségen, fegyvernemi parancsnokságon egyetlen pénzügyi osztály (alosztály) működik, amely közvetlenül a főcsoportfőnök, illetve a fegyvernemi parancsnok alárendeltségébe tartozik; végzi a főcsoportfőnökség, fegyvernemi parancsnokság központi költségvetésének teljeskörű pénzügyi lebonyolítását, továbbá az alárendelt csapatok, intézetek pénzügyi szolgálatának irányítását, pénzellátását és ellenőrzését. Ezt az elvet érvényesítve – utolsóként – a Hadtápfőnökség csoportfőnökségeinek pénzügyi osztályait szüntették meg, s hozták létre a Hadtápfőnökség valamennyi szervére kiterjedő hatáskörű önálló pénzügyi osztályt.

A Pénzügyi Csoportfőnökség által a szokásos feladatokon kívül végzett tevékenység a következőkből állt:

- közreműködés az átszervezés, létszámcsökkentés feladataiban (a járandóságok szabályozásában, a megszűnő alakulatok felszámolásában);
- gondoskodás a 4. Hadsereg pénzügyi osztály működési feltételeinek megteremtéséről és személyi feltöltéséről;
- az önálló pénzügyi szolgálattal rendelkező alakulatok megszűnése (45) és beolvadása (10) miatt szükségessé vált személyi mozgatások, továbbá a kérelemre tör-

ténő leszerelés lehetőségének megnyílása következtében történő leszerelések és pótlások intézése.

A HM PÉNZÜGYI CSOPORTFŐNÖKSÉG SZEMÉLYI ÁLLOMÁNYA 1956. OKTÓBER 23-ÁN

	Rendszeresített (fő)	Feltöltött (fő)
Tiszt	38	31
Polgári alkalmazott	21	19
Összesen	59	50

2. Az 1956. november 4. és december 9. közötti időszak

A pénzügyi csoportfőnök 1956. november 3-án a megerősített szolgálat kivételével, azzal bocsátotta lakásukra a csoportfőnökség tisztjeit, hogy 5-én reggel kötelesek szolgálattételre jelentkezni. Ezt meghiúsította november 4-én a Honvédelmi Minisztériumba érkezett szovjet egység, amely a Minisztériumban tartózkodó ügyeleti szolgálatokat – köztük a Pénzügyi Csoportfőnökségét is – lefegyverezte és lakásukra küldte, a rádió-felhívást követően beérkezett néhány tiszttel együtt. Ezzel a HM – benne a Pénzügyi Csoportfőnökség – működőképessége időlegesen megszűnt.

1956. november 12-én a Kormány döntése alapján a Honvédelmi Minisztériumot időlegesen feloszlatták és a Magyar Népköztársaság fegyveres erőit és fegyveres testületeit a fegyveres erők miniszterének rendelték alá. A Néphadsereg valamennyi egysége, intézete és szerve irányítására létrehozták a Hadseregparancsnokságot, amely a HM személyi állományából alakult meg. Ezen belül a legmagasabb pénzügyi vezető szerv a Hadseregparancsnokság pénzügyi osztálya. A kinevezett vezetőkön kívül minden más tiszt ideiglenes jellegű megbízás alapján dolgozott a Hadseregparancsnokságon, így annak pénzügyi osztályán is.

A PÉNZÜGYI OSZTÁLY SZEMÉLYI ÁLLOMÁNYA

	Tiszt	Polgári alkalmazott	Összesen
Törzs (osztályvezető és helyettese és gépíró)	2	1	3
Terv. szerv és illetmény csoport	5	2	7
Költségvetési csoport	4	2	6
Ügyviteli részleg	1	2	3
Összesen:	12	7	19

A Hadseregparancsnokság pénzügyi osztályának szervező, szabályozó és pénzügyi ellátó tevékenysége a november 12. és december 9. közötti időszakban a következő rendkívüli feladatok elvégzésében nyilvánult meg:

- elsőként intézkedni kellett a pénzügyi rend helyreállítására (az illetmények rendkívüli körülmények közötti biztos és jogszerű folyósítására, az alakulatok pénzellátmánya és a készpénzfelvétel biztosításának rendkívüli szabályaira, a hadsereg pénzvagyonával való törvényes elszámolás megkövetelésére, a készletben lévő élelmezési anyagok felhasználása helyett, ezek kereskedelmi hálózatban való vásárlásának tilalmára);

- intézkedés történt a legalacsonyabb fizetésű tisztek szerény illetményemelésére;
- gondoskodni kellett a november második felében leszerelt hivatásos és sorkatonák illetményének megfelelő elszámolásáról és kifizetéséről;
- intézkedni kellett a polgári alkalmazottak bérével kapcsolatos kérdésekben a Kormány által kiadott általános érvényű rendelkezés figyelembe vételével; s végül
- meg kellett szervezni az alakulatok 1956. decemberi pénzellátását, amelynek szükségletét a terv szerinti igények jelentős leszűkülése miatt, egyszerűsített formában újból kellett igényeltetni.

A Hadseregparancsnokság pénzügyi osztálya szerves részét képezte a katonai vezetésnek. Vezetője részt vett a Hadsereg Katonai Tanácsa ülésein. Így a pénzügyi feladatok elvégzéséhez szükséges tájékozottsággal rendelkezve, a Hadseregparancsnokság többi vezető szervével jó együttműködésben képes volt gyors és határozott intézkedésekre és azok végrehajtásának hatásos megszervezésére. Az osztályvezető maximális önállósággal irányította és szervezte a pénzügyeket. A pénzügyi rendelkezéseket saját aláírási jogkörében adta ki.

A leszerelések a pénzügyi beosztások betöltésében mind a tiszteknél, mind a tiszthelyetteseknél esetenként problémát okoztak. Ezeket azonban átcsoportosításokkal rendezni lehetett.

3. Az 1956. december 10. és 1957. január 24. közötti időszak

1956. december 10-én megszűnt a Hadseregparancsnokság és csökkentett létszámmal, egyszerűsített – ideiglenes – szervezettel újból megalakult a Honvédelmi Minisztérium. A Honvédelmi Minisztérium és a Néphadsereg felett a miniszteri tisztséget azonban továbbra is a fegyveres erők minisztere látta el. A minisztériumon belül a legmagasabb tisztség a honvédelmi miniszter első helyettese, aki a vezérkari főnök koordinációs és intézkedő közreműködésével, legmagasabb vezetőként irányította a Honvédelmi Minisztérium szervei – benne az újból megalakult Pénzügyi Csoportfőnökség – tevékenységét.

A PÉNZÜGYI CSOPORTFŐNÖKSÉG SZERVEZETE 1956. DECEMBER 10-ÉN

	Tiszt	Polgári alkalmazott	Összesen
Törzs (csf., csf.h., gépíró)	2	1	3
Terv. Szerv és Illetmény Osztály	4	4	8
Költségvetési Osztály	4	2	6
Ellenőrző Osztály	4	-	4
Ügyviteli részleg	1	5	6
Összesen:	15	12	27

A Pénzügyi Csoportfőnökség feladatai ebben az időszakban két fő területen összpontosultak. Jelentőségükre és kihatásukra tekintettel, a személyi állománnyal kapcsolatos ügyek képezik az első csoportot. A másik fő feladat a rend helyreállítása a pénzügyi tervezés, ellátás és elszámoltatás terén.

A személyi állományt érintő feladatok között említhetők az illetmények megállapításával, a nyugdíjak terén fennálló korlátozások feloldásával, a megvont nyugdíjak

visszaadásával, a jogosulatlanul felvett illetmények, kölcsönök visszafizettetésével kapcsolatos munkák végzése. A pénzügyi tervezés, ellátás és elszámoltatás terén kiemelkedtek a pénzszükséglet megterveztetése, a tárca-beszámoló elkészítési feltételeinek megteremtése, a megszűnő alakulatok pénzügyi felszámolásával és ellenőrzésével, továbbá a jogtalanul kifizetett, elveszett pénzekért való felelősség megállapításával és visszafizettetésével kapcsolatos teendők.

A gazdasági rend helyreállításával párhozamosan megkezdődött a hadsereg csapatgazdálkodásának megújítása, ésszerűsítése, a fenntartási szükségletek természetbeni ellátást felváltó, pénznormán alapuló helyi beszerzésének bevezetése.

A csoportfőnökség, de az egész pénzügyi szolgálat munkájának hatékonyságát javította a vezetés és az alakulatok közötti kétirányú kapcsolattartás technikai feltételeinek helyreállítása (távbeszélő-, géptávíró rendszer, postaszolgálat stb.)

4. Az 1957. január 25. és július 31. közötti időszak

A Honvédelmi Minisztérium új szervezetét 1957. január 25-én hagyták jóvá.

A Pénzügyi Csoportfőnökség a HM jóváhagyott szervezetén belül – struktúráját tekintve – visszatért a korábbi felállásra. A 21 tisztből és 23 polgári alkalmazottból, összesen 44 főből álló szervezet ugyan arányosan kisebb az 1956. október 9-einél, de a Hadseregparancsnokság pénzügyi osztály összesen 19 és a Pénzügyi Csoportfőnökség 27 fő decemberi létszámaihoz viszonyított különbség is mutatja a korábbi munkához való visszatérés, sőt bizonyos feladatnövekedés teljesítésének a csoportfőnökségtől való elvárását.

A fegyveres erők ügyeiben illetékes legfőbb állami szerv – a Honvédelmi Tanács – 1957. márciusában, a hadsereg újjászervezése keretében meghozta a Néphadsereg létszámára, szervezetére, felszerelésére, éves költségvetési keretére, az állomány illetményének rendezésére, új egyenruházatára vonatkozó döntéseit. Ezek szabták meg a HM, illetőleg a Pénzügyi Csoportfőnökség ezidőbeni fő feladatait. Így különösen:

- a tiszti, tiszthelyettesi és polgári alkalmazotti állomány illetményrendezésének előkészítése, kidolgozása és végrehajtása;
- a HM tárca 1957. évi költségvetésének átdolgozása;
- a pénzügyi ellenőrzések végzése az alábbi két főterületen:
    a.) a keletkezett pénzügyi károk kivizsgálásának lezárása, a megfelelő fegyelmi, kártérítési stb. eljárások kezdeményezése, továbbá
    b.) a folyamatban lévő pénzügyi intézkedések végrehajtásának ellenőrzése.

A HM Pénzügyi Csoportfőnökség ebben az időszakban megfelelő helyet kapott a felső vezetés rendszerében. A csoportfőnök közvetlenül részese az irányításnak, minthogy rendszeresen részt vesz annak munkatanácskozásain, ismeri a helyzetelemzéseket, a feladatokat. A csoportfőnök közvetlen miniszteri alárendeltségbe tartozása, illetőleg a közbenső lépcsőfokok kiiktatása folytán szoros az összhang a katonai felső vezetés és a Pénzügyi Csoportfőnökség között. Ez gyorsítja az előterjesztések, intézkedés-tervezetek kimunkálását.

A vezetés 1957. május 01-től új rendfokozati jelzéseket és váll-lapokat vezetett be. Az új tiszti és tiszthelyettesi rendfokozati jelzések formájukban egységesek, csak a váll-lap alapszíne tér el a fegyvernem, illetve szolgálati ág zubbony-köpenyhajtóka színének megfelelően. Egyes fegyvernemi jelvények és a hajtóka színe változott. Közéjük tartozott a pénzügyi szolgálat, amely eddig a hadtápét viselte, annak ellenére, hogy már évek óta kivált a hadtápszolgálatból. Lehetőség nyílt volna önálló fegyvernemi (szolgálati ági) jelvény rendszeresítésére, ehelyett azonban széleskörű megvitatás alapján, a legáltalánosabb összfegyvernemi jelzést, a lövészjelvényt választották. A váll-lap és a hajtóka tekintetében megmaradt azonban az eredetileg meghatározott világos barna.

(A későbbiekben a váll-lap és a hajtóka színe sokféleségét az új Öltözködési utasítás négy színre vonta össze. Ekkor a fegyvernemek és szolgálati ágak nagyobb csoportja tért át a lövészek zöld színére, közöttük a pénzügyi szolgálat is.)

V. A Pénzügyi Csoportfőnökség (Főnökség) története (1957. augusztustól 1967. decemberig)

Az 1957 őszétől 1967 végéig tartó évtized a Pénzügyi Csoportfőnökséghez (1963. szeptemberétől Pénzügyi Főnökséghez) tartozó szakterületeken folytatott szervező, irányító és operatív tevékenység megerősödésének és a jelentős új feladatok végzésére való alkalmasság kialakulásának időszaka volt.

A pénzügyi szolgálat minőségi fejlődésére utal az 1961-ben megújított Belszolgálati Utasításnak az ezred pénzügyi szolgálatvezető (előtte: ezred hadipénztár-vezető) felelősségére és kötelességeire vonatkozó előírás. Szembetűnő változás az 1951-ben kiadott szabályzathoz képest az ezred pénzgazdálkodásáért való felelősségének, illetve a pénzgazdálkodás megszervezésének elsődleges kötelességként való meghatározása. Értelemszerűen e mögött a végrehajtó pénzügyi szolgálat feladatainak és szerepének alapvető tartalmi változása húzódik meg.

A fejlesztés és korszerűsítés éveinek nevezhető időszakban, az emelkedő összegű költségvetések tervezésének és felhasználásának a szolgálatra háruló feladatait a pénzügyi szakszolgálat zökkenőmentesen hajtotta végre.

1. A Pénzügyi Csoportfőnökség (Pénzügyi Főnökség) szervezeti felépítésének és létszámviszonyainak alakulása

1957. decemberéig az 1957. januárban jóváhagyott állománytábla volt érvényben. Ez a csoportfőnök törzsén (négy fő), valamint az ügyviteli irodán (hét fő) kívül három osztályt és egy részleget

- a tervezési, szervezési és illetmény osztályt (15 fő),
- a költségvetési osztályt (10 fő),
- az ellenőrzési osztályt (5 fő) és
- jogi részleget (3 fő),

mindösszesen 44 fős szervezetet határozott meg.

A tervezési, szervezési és illetmény osztály az osztályvezetőt és helyettesét is beleértve szerény létszámmal összesen hat fővel végezte - egyebek mellett - a katonák illetményének és a hivatásos állományúak nyugdíjának megállapításával kapcsolatos feladatokat. Az osztály kilenc főből álló Munkaügyi Alosztálya a hadsereg alakulatainál, intézeteinél, továbbá a HM felügyelete alá tartozó vállalatoknál dolgozó polgári alkalmazottak munkabérével, pénzbeni társadalombiztosítási ellátásaival, munkaügyeivel és munkavédelmével kapcsolatos minisztériumi feladatokat intézte.

A költségvetési osztály szintén csekély létszámmal végezte a költségvetés pénzügyi jogcímeinek tervezését, a pénzellátást és az elszámoltatást.

Az ellenőrzési osztály lehetőségei is erősen behatároltak a csekély létszám miatt.

A jogi részleg három fővel – az építési, elhelyezési ügyek kivételével – látta el a Honvédelmi Minisztérium érdekképviseletét.

Ez a szervezeti struktúra az egész időszak folyamán megmaradt. A bekövetkezett változásoknak két oka volt: először az egyes szervezetek megerősítése, létszámuknak a feladathoz igazítása, másodszor pedig a csoportfőnökségre (főnökségre) rótt, létszámigénnyel járó új feladatok miatt. E változások menete:

- az 1957. december 7-ével érvénybe lépett állománytábla öt fővel – 44-ről 49-re – növelte a csoportfőnökség létszámát. Ezen belül a tervező, szervező és illetmény osztály, pontosabban munkaügyi alosztálya két fővel csökkent, három-három fővel nőtt viszont a költségvetési és az ellenőrző osztály, egy fővel pedig a jogi részleg szervezete;
49-ről 53-ra emelte a csoportfőnökség létszámát az 1958. november 7-én érvénybe lépett szervezés. Az állománytábla négy fős létszámemelése – apróbb átcsoportosítás mellett – alapvetően az ellenőrző osztály és a jogi szervezet (most már jogi alosztály) létszámát erősítette meg a növekvő feladatok, illetőleg elvárások következtében. Mindkét szervezeti elem két-két tiszttel növelhette a létszámát. Az előzőleg kialakult struktúra azonban nem változott;
- a Honvédelmi Minisztérium létszámcsökkentése keretében – 1961. szeptember 5-ével – a Pénzügyi Csoportfőnökség létszámát 37 főben állapították meg. Ez 16 fővel volt kevesebb az előzőnél. Három fővel csökkent az illetmény és munkaügyi, öttel a költségvetési és kettővel az ellenőrzési osztály létszáma. Kikerült a szervezetből a hat fős jogi részleg. (Ez azonban nem szűnt meg, csak a HM-ben működő jogi szervezetek összevonása következtében a HM Titkárságon létrehozott Jogi Főosztály öt fős pénzügyi-jogi alosztályaként működött tovább azzal, hogy az alosztály változatlanul a Pénzügyi Csoportfőnökséghez tartozik, ott is helyezik el, csupán a jogi munka koordinálása szempontjából van a HM Titkárság jogi osztály-vezetőjének alárendelve. Ez a nyilvánvalóan nem szerencsés megoldás tulajdonképpen azért nem okozott problémát, mert a jogi osztály vezetése nem avatkozott bele a korábban kialakult munkavégzésbe, amelyre egyébként sem volt felkészülve. (E formális változás később, a jogi szervezetnek a Pénzügyi Csoportfőnökséghez való visszakerülésével megszűnt.);
- Az 1962. február 14-én érvénybe lépett állománytábla az összlétszámot 37-ről 39-re-re emelte. A két fő az előzőleg drasztikusan (5 fővel) lecsökkentett költségvetési osztály létszámát növelte hétről kilenc főre;
- 1963. szeptember 27-én lényegében visszaállt az 1958. novemberben érvényes szervezet. Az akkori 53 főhöz képest két fővel nagyobb, 55 fős szervezetet hagytak

jóvá. A különbség a kiképzéssel önállóan foglalkozó tiszt beállításából és az ellenőrző osztály egyfős bővítéséből adódott. Ekkor került vissza a nevet változtatott Pénzügyi Főnökséghez a HM Titkársághoz szervezett pénzügyi-jogi osztály is;

- 1964. május 7-ével a Pénzügyi Főnökség szervezete kiegészült a hadseregben állandó népgazdasági munkavégzésre létrehozott „új kiképzési rendszerű műszaki csapatok" pénzügyi elszámolását végző népgazdasági-elszámolási osztállyal. A hét fős szervezet egy teljesen új szakterületét jelentette a főnökség munkájának;
- 1964. december 17-én - nyilvánvalóan létszám-gazdálkodási okokból a népgazdasági-elszámolási osztályt kivették a főnökség állománytáblájából - és az új kiképzési rendszerű műszaki csapatoknak a HM vezető szerveinél rendszeresített állományát tartalmazó külön állománytáblába szervezték. Összesen 11 főt lehetett ezen a címen a főnökségnek foglalkoztatni;
- 1965. július 16-án a Pénzügyi Főnökség szervezetébe előzőleg visszatért jogi alosztályt két alosztályos, kilenc fős jogi osztállyá szervezték. Ennek egyik alosztálya végezte a korábbi jogi munkát, míg a másik alosztálya pedig három fővel az államközi megállapodás alapján, jogszabállyal létrehozott Magyar-Szovjet Vegyesbizottság hatáskörébe tartozó ügyeket intézte a magyar fél képviseletében. Az utóbbi alosztály állománya – és velük az új feladat – a HM Titkárságról került át a Pénzügyi Főnökségre;
- az 1965. szeptemberi változás a kialakult struktúra keretei között a népgazdasági-elszámolási osztálynak a külön állománytáblából ismételten a Pénzügyi Főnökség szervezetébe való helyezését jelentette hét fővel.

A főnökség többi szervezete változatlan. Ez az állománytábla – 66 fős létszámmal – érvényes a tárgyalt időszak végéig. Az időszak kezdetén érvényes 44 fős szervezethez képest – a létszámnak az időszakon belül, különböző okokból történt hullámzásától eltekintve – az időszak végére bekövetkezett 50 százalékos létszámnövekedés jól mutatja a pénzügyi vezető szerv feladatai mennyiségi és minőségi növekedését, az új feladatokkal való kiegészülést, mindezeken keresztül a főnökség és az egész pénzügyi szolgálat szerepének növekedését.

2. A Pénzügyi Csoportfőnökség (Pénzügyi Főnökség) tevékenysége

A csoportfőnökség (főnökség) a tárgyalt évtizedben tovább folytatta szakterületének a megelőző időszak végére kialakult módszerekkel való irányítását és végezte a feladatkörébe tartozó operatív teendőket. A korábbi feladatok végrehajtása minőségének emelésére vonatkozó célkitűzések megvalósítása mellett át kellett vennie, illetve be kellett illesztenie a korábbi profiljába nem tartozó tevékenységeket. A működés tényszerű elemzése alapján megállapítható, hogy mindez jó színvonalon történt. Az egyes tevékenységeknek az előzőekben leírtakon túl, ebben az időszakban mutatkozó sajátosságai, valamint az új feladatok – főbb vonalakban – a következők:

2.1. A pénzgazdálkodás sajátosságai és változásai 1957-től 1967-ig

A központi- és csapatgazdálkodás elveiben az előző időszakhoz képest nem történt lényegi változás. Az 1957-től 1967-ig terjedő időszakban a csapatok ellátásában még a centralizált pénzgazdálkodás, a központi ellátás volt a meghatározó. A gazdaságirányítási rendszer korszerűsítéséig a csapatgazdálkodás csak szűk körben érvényesült. A csapatok ún. költségvetési előirányzatot állítottak össze, amely magába foglalta a pénzszükségletet a különféle fegyvernemi és szolgálati ágak szerint. Ezeket az igényeket a HM Pénzügyi Csoportfőnökség (Főnökség) gyűjtötte össze, s jut-

tatta el az illetékes fegyvernemi, vagy szolgálatfőnökségre, amely végeredményben döntött az igény kielégítéséről.

A költségvetési előirányzatok jóváhagyása nem jelentett a gazdálkodó szerv vezetőjének (parancsnokának) tényleges gazdálkodási hatáskört, mivel az előirányzatokkal nem a parancsnok, hanem a neki alárendelt fegyvernem, szolgálati ág, végső soron az illetékes HM fegyvernemi és szolgálatfőnökség rendelkezett. Az előirányzatokat, kereteket csak az elöljáró (irányító) szerv engedélyével lehetett módosítani. Átcsoportosítási jogkör nem volt. A rendelkezésre bocsátott pénzt csak az adott költségvetési éven belül lehetett felhasználni, ami más oldalról főleg az év végén, az előirányzatok indokolatlan elköltésével járt.

A gazdálkodó szervek tehát nem voltak érdekelve a gazdálkodásban, megtakarításaikkal nem rendelkeztek, pótlólagos igényeiket – az esetek többségében – az elöljárók kielégítették. A különböző jogcímű felhasználásokat emellett rengeteg kötöttség jellemezte, bár az a népgazdasági rendszerből is adódott.

Mindezek ellenére ebben az időszakban alakultak ki a csapat-pénzgazdálkodás elemei, amelyek alapul szolgáltak a későbbi önálló költségvetési gazdálkodás bevezetéséhez is.

Ebben az időszakban jelent meg a költségvetési gazdálkodásban új területként a bevétel-felhasználás lehetősége, ha egyelőre korlátozottan is. Ilyen bevételek voltak: a fűrészpor, szénpor, fahulladék, moslék és csonttérítések. A befolyt bevételt a megfelelő altételen jóvá kellett írni, és normán felüli beszerzésre lehetett felhasználni (pl. étkezés feljavítására). A további kisebb reformok közül említhető, hogy bizonyos jogcímeknél a jóváhagyott előirányzat 30 százalékáig átcsoportosítási lehetőséget kaptak a parancsnokok.

Mindezek a gazdálkodás szétaprózottságán, elég alacsony hatásfokán lényegesen nem változtattak. Ezekben az években is érvényben maradtak a legnagyobb fokú tervfegyelmet, takarékosságot, a költségvetéssel kapcsolatos rendeletek, parancsok legszigorúbb betartását követelő előírások. A hadsereg pénzgazdálkodását az egész évtized folyamán a szerénység, a mértéktartás, az ország gazdasági helyzetének maximális figyelembe vétele jellemezte.

A HM TÁRCA 1957. ÉVI (ÁTDOLGOZOTT) KÖLTSÉGVETÉSÉNEK FŐÖSSZEGEI (EFT)

	Módosított költségvetés	**Teljesítés**
A. Kiadási előirányzat	**1 989 000**	**1 948 000**
- Béralap	769 000	769 000
- Anyag és szolgáltatás	866 000	867 000
- Felújítás	160 000	160 000
B. Bevételi előirányzat	**300 000**	**385 000**

A bevételi előirányzathoz képest a tényleges bevétel tetemesen nagyobb, az igen nagy mennyiségű technikai és anyagkészlet értékesítése miatt. Az előző évek bevételi összege 120-150 millió Ft volt.

Néhány, az időszak pénzgazdálkodására jellemző tény és adat:

- 1958-ban a HM tárca költségvetési előirányzatának 40 százalékát a béralapra, egyéb személyi kiadásra és társadalmi juttatásra fordított összegek tették ki.

- Az 1959. évi pénzgazdálkodás lényegéről a pénzügyi csoportfőnök a következőket jelentette a honvédelmi miniszternek, illetőleg a pénzügyminiszternek: „A pénzfelhasználások során a takarékossági elveket a legmesszebbmenőkig érvényesítették, a termelői árrendezésből adódó teendőket végrehajtották, (megrendelések átárazása, mérséklése stb.), a gyártó és javító vállalatok jelentős része nem vállalta, illetve nem teljesítette a megrendeléseket; terven felüli beszerzések is előfordultak."
- 1965. január hónapban a honvédelmi miniszter „Intézkedési Terv"-et adott ki az 1965-ben végrehajtandó takarékossági rendszabályok, illetve a fenntartási költségek további csökkentésére. Ebben tételes felsorolás volt arról, hogy az év során több ütemben mely tételeken hány százalékkal kell csökkenteni az előző évi pénzfelhasználást. Több hónapra felfüggesztették az előresorolást és béremelést, a jutalmazási keretek 50 százalékát. Különböző mértékben csökkenteni kellett más kiadási előirányzatokat is. Felül kellett vizsgálni a pótlékokat, díjakat és normákat, a gazdálkodás és ellátás több területét.
- Az 1967. évi költségvetési előirányzat felhasználásának irányelvei között az MNVK – 1966. december hónapban – felhívta a figyelmet arra, hogy az 1967. év az új gazdasági mechanizmusra való felkészülés éve. Fel kell készülni az 1968. januártól bekövetkező változásokra.

A Pénzügyi Főnökség vezető állományából többen is részt vettek annak – az MNVK Agt.Csf-ség által 1967. májusában kiadott – tanulmánynak az elkészítésében, amely a HM és népgazdasági kapcsolatai várható alakulását elemezte a bevezetendő új gazdasági mechanizmusban, mivel a központi tervutasításos gazdálkodási rendszert az élet túlhaladta, a kidolgozandó új mechanizmus pedig a hadsereg anyagi és technikai ellátása módját közvetlenül érintette. Ezt annak figyelembe vételével kellett megoldani, hogy a vállalatoknak központilag csak a legfontosabb haditechnikai eszközök gyártására írtak elő szerződéskötési kötelezettséget, a hadsereg többi beszerzéséről pedig a normális piaci kapcsolatok keretében kellett a HM-nek is gondoskodni.

Az alapvető kérdésen – a hadsereg megrendeléseivel kapcsolatos szerződéskötéseken – kívül más témákkal, így a hadiipari termékek ármegállapításával, a műszaki fejlesztés finanszírozásával, a háborús tartalékok és kapacitások fenntartásával és biztosításával is foglalkozni kellett. Mindezek megkívánták a pénzügyi szolgálat tevőleges részvételét is.

2.2. Az illetményekkel, bérekkel, a katonák nyugdíjával kapcsolatos változások

Az 1957. és 1967. közötti időszak folyamán mind a katonák illetmény, mind a polgári alkalmazottak bérrendszere felépítésében alapvetően az 1957. évben érvénybe léptetett (az MN Pénzügyi Utasítás VIII. Fejezetébe felvett) szabályoknak felelt meg azzal, hogy az eredeti kiszabatok többször is módosultak. Az említésre érdemes főbb változások:

- 1960-ban a beosztási illetményeket érintő részleges illetményemelés volt a századparancsnoki és ennek megfelelő szintű beosztásokban;

- 1963. év végén éves összegben meghatározott mérnöki rendkívüli pótlékot vezettek be a hivatásos tiszti pályára irányítás, pályántartás, valamint a továbbtanulás ösztönzésére, a polgári életben elérhető fizetésekkel való versenyképesség érdekében. Az egyéb felsőfokú végzettségűek közül az orvosoknak katonaorvosi jutalmat, a többieknek pedig magasabb képzettségi pótlékot állapítottak meg;

- az időszak folyamán a polgári életben végrehajtott bérintézkedésekkel egyidejűleg béremelésben részesültek a hadsereg polgári alkalmazottai is. Az esetenként egy-egy munkaköri csoportot érintő béremelések fedezetét a HM (Pénzügyi Csoportfőnökség) felmérése és igénybejelentése alapján a munkaügyi-pénzügyi kormányzat biztosította. Ez a módszer évtizedes gyakorlattá vált, melynek előnyei még abban az időben is megmaradtak, amikor a HM már a saját költségvetésében is tervezhetett bérfejlesztést. Ezek az emelések többször is érinthették a szakmunkás és kisegítő állományt, a műszakiakat, egészségügyi dolgozókat, pedagógusokat, kevésbé vonatkoztak az ügyintéző és adminisztrációs munkakörökre;

- a katonák nyugdíjára vonatkozó szabályok az 1958-ban érvénybe lépett, a dolgozók társadalombiztosítási nyugdíjáról szóló 40. sz. tvr-en alapultak. A végrehajtás azonban külön – belső használatra szóló – kormányhatározatok (a 3103/1960. és a módosítására kiadott 3111/1964.sz.) szerint történt. Ezek, a Pénzügyi Csoportfőnökség kidolgozói részvételével készült határozatok a katonai nyugdíjak jogosultsági és megállapítási sajátosságait állapították meg, különösen az 55 éves szolgálati felső korhatár alatti folyósításra.

2.3. A szabályozási tevékenység

A tárgyalt évtizedben rendkívül fontos szerepe volt a Pénzügyi Csoportfőnökség (Főnökség) szabályozási tevékenységének. Ebből is kiemelkednek a következő területek:

2.3.1. Korábban már szó esett a különböző pénzbeni járandóságokat, a pénzügyi szolgálat szakmai tevékenységét meghatározó pénzügyi „rendeletek"-ről, amelyek a pénzügyi munka alapját képezték. Ezeket a honvédelmi miniszter, esetenként a Vezérkar főnöke, de jelentős számban – hatáskörében eljárva – a HM pénzügyi csoportfőnök (pénzügyi főnök) adta ki (igen gyakran szó szerint átvéve az általános jogszabályok, szakminiszteri rendelkezések stb. szövegét, mivel a kialakult gyakorlat szerint a hadseregben csak belső rendelkezéseket lehetett végrehajtani). A kiadott számos és sűrűn változó, kiegészülő rendelkezés megléte nélkülözhetetlen feltétele volt a pontos munkának, ezért ennek vizsgálata fontos része volt a pénzügyi ellenőrzéseknek. A tapasztalt problémák, de az ún. „rendelet-gyűjtő" kezelésének nehézkessége, a sokszor módosított előírások áttekinthetetlensége sürgetően vetették fel a probléma megnyugtató megoldását. (Tulajdonképpen sok korrekcióval érvényben volt még az 1951. januártól hatályos Általános Pénzügyi és Illetményszabályzat is)

A megoldás az érvényben lévő pénzügyi rendelkezések új, egységes utasításban történő, rendszerezett összefoglalása volt. Ennek tett eleget a csoportfőnökség állománya által készített, a honvédelmi miniszter által 1960. augusztus 1-jén jóváhagyott „A MAGYAR NÉPHADSEREG PÉNZÜGYI UTASÍTÁSA" kiadása.

A tizennégy fejezetből álló „Utasítás" a különböző szintű pénzügyi szervek működésére vonatkozó előírásoktól kezdve, a pénzügyi tervezés és elszámolás szabályain és a pénzügyi ellenőrzésen át tartalmazta az illetményekre (bérekre) és egyéb járandóságokra vonatkozó rendelkezéseket, de tulajdonképpen néhány terület kivételével

a pénzügyi szolgálat által alkalmazandó valamennyi előírást. Az „Utasítás" jelentős segítséget nyújtott a pénzügyi szakállománynak a feladatai egyöntetű és pontos végrehajtásához. Új feladatot és felelősséget jelentett viszont az „Utasítás" karbantartása, amely a sűrűn előforduló változások miatt, nem csekély figyelmet és erőfeszítést igényelt a csoportfőnökségtől. Ezt jelzi például, hogy 1961-ben egy 80 oldalt kitevő módosítást kellett kiadni, de említhetők a bérrendszert érintő módosítások is, amelyek esetenként teljes körű megújítással történtek.

2.3.2. A Pénzügyi Főnökség 1967-ben kidolgozta a háborús pénzellátás és illetményrendszer új elveit és módszereit. Ezen belül jelentős helyet kapott a tisztek és tiszthelyettesek által családtagjaik részére történő illetmény-visszahagyás megszervezése, a kiegészítő parancsnokságok és más kifizetőhelyek kijelölése, az ide vonatkozó adminisztrációs feladatok meghatározása. A jelentős időráfordítással készült 002/1968. MN PüF számú utasításként kiadott rendelkezés – összhangban a magasabb szintű háborús jogszabályokkal – hosszú időre megalapozta a háborús pénzellátást és illetményrendszert. Ez adta az ilyen jellegű gyakorlások alapját.

2.3.3. 1967. évben került kidolgozásra az 1968-ban kiadott Munka Törvénykönyve és annak végrehajtási rendeleteiről szóló összeállítás a Magyar Néphadsereg polgári alkalmazottai számára. A Pénzügyi Főnökségen készült munka a Munka Törvénykönyve hatályos szövegén és a végrehajtására készült HM utasításon kívül, különkülön részben tartalmazta a hadseregre és polgári alkalmazottaira is vonatkozó egyéb munkaügyi jogszabályokat és rendelkezéseket, valamint a Legfelsőbb Bíróság munkaügyekben hozott irányelveit és állásfoglalásait is.

A fent említett pontok alatt felsorolt kiemelkedő jelentőségű szabályozási munkákon kívül a főnökség osztályai még számos fontos rendelkezést dolgoztak ki. Pl. a munkavédelemre, a munkaügyi előadók feladataira, a társadalombiztosítási (SZTK) kifizetőhelyek működésére, a belső ellenőrzés irányelveire, a pénzügyi statisztika bevezetésére, a népgazdaságnak végzett munkák pénzügyi elszámolására, a központi illetmény- és bérszámfejtésre stb.

2.4. A Pénzügyi Csoportfőnökség (Főnökség) jogi tevékenysége

A csoportfőnökség (főnökség) jogi tevékenysége az 1957-ben kezdődő évtized során jelentősen kiszélesedett. Ez vonatkozik egyrészt a csoportfőnökség (főnökség) osztályainak a szakirányuknak megfelelően végzett – az előzőekben említett – szabályozó tevékenységére, valamint az osztállyá fejlődött jogi szervezet munkájára.

A polgári jogi kártérítési ügyek száma, intézésük és a perképviselet jelentős mértékben megnövekedett. Ennek két legfőbb területe a honvédségi gépjárművekkel okozott károk, illetőleg a katonák életében és testi épségében a katonai kötelmekkel összefüggésben elszenvedett balesetekből és szolgálati eredetű megbetegedésekből származó károk megtérítésével kapcsolatos ügyek intézése volt. A jogi osztály vizsgálta meg és készítette elő továbbá a katonák által a hadseregnek okozott károk megtéríttetésével kapcsolatos ügyeket, illetőleg a másodfokú határozatokat.

1965. júliusában a jogi osztály tevékenysége kibővült a Magyar-Szovjet Vegyesbizottság (MSZVB) hatáskörébe tartozó kártérítési ügyek intézésével. Az 1957. május 27-én a Szovjetunió és Magyarország kormányai által megkötött „Egyezmény" alapján az országunkban tartózkodó szovjet katonák szolgálati tevé-

kenysége során, az általuk, illetőleg nekik okozott károkért járó kártérítést három-három főből álló Vegyesbizottság állapította meg. A gyakorlatok során okozott – főleg mezőgazdasági és útkárok, a gépjárművekben, a személyek életében és testi épségében okozott és egyéb – károk ügyeiben a döntések előkészítését az MSZVB titkárságai végezték. A korábban a HM Titkárság állományába tartozó szervezet átkerült a Pénzügyi Főnökség jogi osztályához, s végezte itt a feladatát mindaddig, amíg évekkel később – a jogi munka újbóli centralizálása keretében – az újonnan felállított HM Jogi és Igazgatási Főosztály szervezetébe át nem került.

A paritásos alapon működő Vegyesbizottság állandó tagja volt magyar részről az MN pénzügyi főnök. A Vegyesbizottság működésének a szovjet csapatok Magyarországról való kivonulása vetett véget 1991-ben. A jogi tevékenységhez sorolható a csoportfőnökség (főnökség) részvétele a munkaügyi viták intézésében.

A munkaügyi alosztály részéről – a munkáltató képviseletében – állandó tagja volt a hadsereg polgári alkalmazottai munkaügyi vitáiban másodfokon eljáró Honvédségi Területi Egyeztető Bizottságnak.

2.5. A számvitel és a gépi adatfeldolgozás fejlődése

A hadsereg gazdálkodási rendszerében a hatvanas évek elejétől meginduló változás természetszerűleg maga után vonta a pénzügyi szolgálatnál folyó számviteli, ezen belül elsősorban a könyvelési rendszer változását is. A korábbi kötöttebb gazdálkodási formának a kötöttebb jellegű nyilvántartási rendszer felelt meg. A könyvelés bekötött könyvekben, ún. pénzforgalmi naplókban történt. Ebben az időszakban került helyette bevezetésre a könyvviteli számlákon alapuló átíró jellegű könyvelési rendszer. Ez azonban még csak a gazdálkodó szervek pénzforgalmával összefüggő gazdasági események rögzítésére korlátozódott. Technikai eszközként megjelent az ún. Evolut tábla, amely alkalmas volt a gazdasági eseményeknek mind a könyvelési naplón (idősorosan), mind a könyvelési számlalapon (számlasorosan) történő egyidejű rögzítésére. Ez a változás az információigények kielégítése tekintetében azt jelentette, hogy a költségvetési kiadások nyilvántartása a korábbi 10-15 tétellel, illetve jogcímmel szemben – gyakorlatilag szinte korlátlanul – 200-300 tételre, illetve jogcímre is lehetővé vált.

A gépi adatfeldolgozás a hadsereg pénzügyi szolgálatánál kísérleti jelleggel 1962-ben, a gépi könyvelés és számfejtés pedig 1963-ban vette kezdetét. A kísérletek eredménye alapján a HM-szervek pénzügyi osztályainak könyvelését 1963. január l-től a Pénzügyi Csoportfőnökség gépi úton dolgozta fel, a könyvelésre fordított idő 50 százalékos megtakarításával. A központi illetményszámfejtés ebben az időben mintegy 4500 főre terjedt ki.

Az MN pénzügyi főnök az eredményekről 1963 májusában jelentést tett a vezérkari főnöknek, és javasolta a Budapesti Számfejtő Központ felállítását, amely 1963. őszén meg is alakult. A központ személyi állományát a budapesti alakulatoknál rendszeresített és meglevő számfejtő állományból vonták össze. A gépesítés, majd a számítógépek alkalmazása a számfejtés, a könyvelés, a statisztikai és egyéb adatfeldolgozás területein így és ekkor kezdődött meg a hadseregben. A távlati elvárás a munkaidő-megtakarítás mellett a pénzügyi munka minőségének és kulturáltságának növelése, s hogy a pénzügyi szolgálatnak több ideje jusson a gazdálkodásra, az anyagi és pénzügyi fegyelem betartásának ellenőrzésére.

A Számfejtő Központ feladata lett a Budapesten diszlokált katonai szervezetek személyi állománya illetményének, munkabérének, valamint társadalombiztosítási járandóságának számfejtése, fizetési- és táppénzjegyzékének készítése. A feladatok átcsoportosítása, helyesebben centralizálása miatt a továbbiakban a végrehajtó pénzügyi szolgálat e feladatokkal nem foglalkozott. A Számfejtő Központ feladatát, a számfejtést és a fizetési jegyzék elkészítését adatszolgáltatás alapján végezte. A Számfejtő Központ középgépeket (könyvelő-automatákat) kapott. A középgépek adottságait, lehetőségeit figyelembe véve a munkafolyamatban kizárólag csak a fizetési jegyzékek készítése vált gépesíthetővé. Az illetmények, bérek és a különféle társadalombiztosítási szolgáltatások számfejtése továbbra is manuálisan – de központilag – került megoldásra.

Az évek során a gyakorlat bebizonyította, hogy a pénzügyi szolgálat területén az ügyviteltechnikai eszközök hatékonyan alkalmazhatók. A gyakorlatban azonban az is bebizonyosodott, hogy egyrészt nem lehet mindent racionálisan gépesíteni, másrészt pedig a könyvelő-automatáknál csak egyes munkafolyamatokat lehet gépesíteni. A könyvelőgépekkel feldolgozott és egyáltalán feldolgozható adathalmaz nem képes az egyre növekvő információs igényeket kielégíteni.

A fejlődés további útjaként az elektronikus számítógépek alkalmazásával kellett számolni.

A témához kapcsolódva említhető még a MN pénzügyi főnök által a vezérkar főnökének 1965 őszén tett javaslat a Páncélos és Gépjárműjavító Üzem számviteli, elszámolási és nyilvántartási rendszerének átszervezésére. A kezdeményezés indoka az volt, hogy az üzem pénzügyi-gazdasági rendszere azonos volt a hadsereg többi alakulatáéval, holott szolgáltató tevékenysége miatt szükség lett volna az alapvető gazdasági mutatók kimunkálására (komplex tervek készítésére, a tervteljesítés mérésre, a termelési érték megállapítására, az önköltség, a termelékenység stb. mérésére) és ezek alapján az anyagi érdekeltség bevezetésére.

Az új számviteli rendszer jól funkcionált és alapját képezte a Gödöllői Gépgyár későbbi számviteli rendszerének, de ezen kívül a hadseregben később létrehozott költségvetési üzemek nyilvántartási és elszámolási rendszerének is.

2.6. Az építő csapatok létrehozásával és a népgazdaság megsegítésével kapcsolatos feladatok

A hadsereg és a katonák építőmunkára, illetve a népgazdaság megsegítésére történő igénybevétele alapvetően gazdasági okokból történt. A honvédelmi miniszter döntése alapján az első építő ezred 1960. február 20-án alakult meg. Állományát a hadsereg különböző alakulataitól vezényelték. A hivatásos állomány meghatározott beosztási illetményt, természetbeni étkezést és szállást kapott. A sorkatonák a havi illetményükön felül munkapótlékban részesültek, a munka után számított bér 20-25 százaléka erejéig. 1965. március 1-jén kezdte meg működését két műszaki építő-magasabb egység (mintegy 6000 fővel) a Közlekedési és Postaügyi Minisztérium, illetve az Építésügyi Minisztérium felügyelete alá tartozó vállalatok kiemelt beruházásain. Az állandó munkavégzésre létrehozott „új kiképzési rendszerű" műszaki csapatokon kívül a hadsereg alakulatai is jelentős mértékben vettek részt a népgazdaság ideiglenes megsegítésében. Kiképzési és harckészültségi feladataik teljesítése mel-

lett a sorkatonák eredményesen dolgoztak az építőiparban, a mezőgazdaságban, a MAFILM-nél, a hadsereg saját beruházásain és a csapatépítkezéseknél.

A hadsereg gazdasági érdekei érvényesítését jelezte 1964-ben annak elrendelése, hogy az ideiglenes segítségnyújtás csak teljes költségtérítés ellenében (üzemanyag, ruhakopás, élelmezés stb.) történhetett. Nem vonatkozott ez az elemi csapások elhárítására, felszámolására nyújtott segítségre.

3. A Pénzügyi Csoportfőnökség (Főnökség) a felső vezetés rendszerében

A Pénzügyi Csoportfőnökség (Főnökség) 1957-1967. időszakában a rá vonatkozó rendelkezéseknek megfelelően helyezkedett el a Honvédelmi Minisztérium irányítási és ellenőrzési rendszerében. Feladatát a honvédelmi miniszter közvetlen alárendeltségében végezte, szoros együttműködésben a költségvetésért, az anyagi- és pénzgazdálkodásért felelős HM szervekkel, elsősorban az MNVK Anyagtervezési Csoportfőnökséggel, valamint a HM fegyvernemi és szolgálati ág főnökségekkel. A csoportfőnök eseti meghívások alapján részt vett a HM Katonai Tanács (a honvédelmi miniszter tanácsadó szerve) ülésein.

A csoportfőnökség fontos szerepe betöltésének elengedhetetlen feltétele volt a minisztériumokkal és az országos főhatóságokkal való jó kapcsolat. Ezek közül is kiemelkedik a Pénzügy és a Munkaügyi Minisztériummal való együttműködés, melyre az alapvető munkaterületeken: a költségvetéssel, az illetmények és bérek, valamint egyéb pénzbeni járandóságok megállapításával kapcsolatban volt szükség. De említhetők más jellegű kapcsolatok is, például a csoportfőnökség munkaterületéhez tartozó kártérítési jogszabályok kidolgozásában való együttműködés az Igazságügyi Minisztérium törvényelőkészítő szerveivel, mivel a HM-ben ekkor a jogszabályok előkészítésével foglalkozó központi jogi szerv még nem működött.

Sajátos kapcsolat és együttműködés alakult ki a Belügyminisztériummal és a több fegyveres testületet irányító szervekkel. Az együttműködés sajátossága abból az igényből fakadt, hogy a fegyveres erők és testületek állományára – feladataik eltérésétől függetlenül – a járandóságaikat illetően azonos rendelkezések vonatkozzanak. Ez azután – a néhány esetben előfordult konfliktus miatt – egészen a kötelező egyeztetések elrendeléséig vezetett.

Az egyéb szervekkel fennálló kapcsolatok közül ki kell még emelni a Közalkalmazottak Szakszervezetével és annak Honvédségi Területi Bizottságával való folyamatos és korrektnek nevezhető együttműködést, amely a honvédségnél dolgozó polgári alkalmazottak élet- és munkakörülményeivel kapcsolatos kérdéseket (bérezés, munkavégzés, munkakörülmények, munkavédelem stb.) érintette. A problémák felső szint felé történő közvetítése, megoldása, a HM Személyügyi Főcsoportfőnökség mellett a legnagyobb részben a csoportfőnökség feladata volt. Ezt a feladatot – annak nehézségei ellenére - évtizedeken át a szakszervezet által is elfogadható módon sikerült megoldani.

FORRÁSOK

1.) Dr. Lontai Lajos nyá. vezérőrnagy: A HM Pénzügyi Csoportfőnöksége és utódszervezeteinek története (Kézirat: HM KPÜ Szakkönyvtár; „Költségvetés, Pénzügy, Számvitel" I/1., II/1., III/1-2.)
2.) Tájékoztató: „A HM Pénzügyi és Számviteli Szolgálat felépítése, vezetése és működési rendszere" („Költségvetés, Pénzügy, Számvitel" Különszáma, 2003. július)
3.) „A honvédelem négy éve 1994-98." Zrínyi Kiadó
4.) Internetes portál (hm.gov.hu./hírek) 2009.04.14.
5.) Év értékelő, feladatszabó értekezletek anyagai.(208/2007. HM KPÜ VIG intézkedés; 129/2008. HM KPÜ VIG intézkedés; a 2008. évi feladatok végrehajtásának értékeléséről és a 2009. évi feladatokról szóló HM KPÜ VIG intézkedés-tervezet)
6.) Dr. Bolykiné Megyeri Judit: „A HM Pénzügyi Szolgálatának története" (HM KPÜ szakkönyvtár)
7.) A HM Pénzügyi és Számviteli Szolgálat Alapító Okirata, 36/1996. (HK 24.) HM Határozat
8.) „Javaslat a HM Pénzügyi és Számviteli Szolgálat átalakítására" (HM KPÜ Irattár. Nyt. szám: 379/57/2006.)
9.) „Összefoglaló jelentés a HM PSZSZ átalakításával kapcsolatos feladatok végrehajtásáról" (HM KPÜ Irattár. nyt. szám: 938/76/2007.)
10.) A HM Közgazdasági és Pénzügyi Ügynökség Kollektív Szerződése. (Nyt. szám:12/229)
11.) A HM Szervezeti és Működési Szabályzata (1985)
12.) A HM Hatásköri Szabályzata (1985)
13.) A HM Közgazdasági és Pénzügyi Ügynökség Szervezeti és Működési Szabályzata (Nyt. szám: 12/102)
14.) A HM Közgazdasági és Pénzügyi Ügynökség (Kiadmányozási, Feladat- és) Hatásköri Jegyzéke (Nyt. szám: 791/8/2007)
15.) A HM Közgazdasági és Pénzügyi Ügynökség alapításáról szóló 119/2006. (HK 23.) HM határozat
16.) A HM Szervezeti és Működési Szabályzata [A 82/2007. (MK 108.) HM utasítással módosított 82/2006. (MK 94.) HM utasítás.]
17.) A 2329/2004. (XII. 21.) Korm. határozatban meghatározott szervezeti korszerűsítéssel és létszámcsökkentéssel összefüggő feladatokról szóló 6/2005. (HK 4.) HM utasítás
18.) „Költségvetés Pénzügy Számvitel" I-X. évfolyam (HM KPÜ szakkönyvtár)
19.) „MÉRLEG" I-IX. évfolyam (HM KPÜ szakkönyvtár)

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

Ámr.	Az államháztartás működési rendjéről szóló 217/1998. (XII. 30.) Korm. r.; 292/2009.(XII.19.) Korm. r.
BM	Belügyminisztérium
EU	Európai Unió
Hjt.	A Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény
HM	Honvédelmi Minisztérium
HM HMRS	HM Humán Resources Management System (Integrált humánpolitikai alrendszer)
HM KGIR	HM Költségvetés Gazdálkodás Információs Rendszer
HM KPSZH	HM Központi Pénzügyi és Számviteli Hivatal
HM KPÜ	HM Közgazdasági és Pénzügyi Ügynökség
HM PüSZCSF	HM Pénzügyi és Számviteli Csoportfőnökség
HM VGF	HM Védelemgazdasági Főosztály
HM VTISZÁT	HM Védelemi Tervezési és Infrastruktúrális Szakállamtitkár
HVK	Honvéd Vezérkar
Hvt.	A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény
IAJI	Illetményszámfejtő, Adó és Járulékelszámoló Igazgatóság
IM	Igazságügyi Minisztérium
IMNYI	Illetmény, Munkaügyi és Nyugdíjmegállapító Igazgatóság
Kjt.	A közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
KSZI	Költségvetési és Számviteli Igazgatóság
Ktv.	Köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény
MÁK	Magyar Államkincstár
MH	Magyar Honvédség
MH KPF	MH Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség
MHP	Magyar Honvédség Parancsnoksága
MN	Magyar Néphadsereg
MNB	Magyar Nemzeti Bank
Mt.	Munka Törvénykönyve
NATO	Észak Atlanti Szerződés Szervezete (North Atlantic Treaty Organization)
PüCSF	Pénzügyi Csoportfőnökség
PüF	Pénzügyi Főnökség
PüSZF	Pénzügyi Szolgálatfőnökség
PÜSZNYK	Pénzügyi Számító és Nyugdíjmegállapító Központ
SGSZ	Sajátosan Gazdálkodó Szervezet
SZOT	Szakszervezetek Országos Tanácsa
VPTI	Vezetés- és Program Támogató Igazgatóság
PIAR	Pénzügyi Információs és Adatfeldolgozási Rendszer
FEUVE	Folyamatba épített, Előzetes, Utólagos és Vezetői Ellenőrzés
PM	Pénzügyminisztérium
Pa.	Polgári alkalmazott
SZMSZ	Szervezeti és Működési Szabályzat